

Rapport 2013:6

Polisens utredningar av butiksrån

Kan fler brott klaras upp?

brå

Polisens utredningar av butiksrån

Kan fler brott klaras upp?

Rapport 2013:6

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott
Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-87335-07-5
URN:NBN:SE:BRA-497

© Brottsförebyggande rådet 2013
Författare: Madeleine Blixt
Produktion: Ordförandet AB
Tryck: Elanders 2013

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-401 87 00, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, fax 08-598 191 91, e-post order.fritzes@nj.se

Innehåll

Förord.....	5
Sammanfattning.....	6
Inledning.....	9
Omständigheter vid rånen och förutsättningar för polisens arbete.....	17
Hur arbetar polisen med anmälda butiksrån?.....	21
Vilka åtgärder som vidtas och när.....	23
Utredna och upklarade butiksrån.....	25
Utredningsåtgärder i ärenden som leder till åtal respektive läggs ned.....	28
Utredningsåtgärder som <i>inte</i> vidtagits trots att de varit möjliga.....	34
Andra faktorer som påverkar personuppleringen	40
Avslutande diskussion	43
Referenser	47
Bilagor	48
Bilaga 1. Tabeller	48
Bilaga 2. Granskningsblankett	51

Förord

En viktig del i det brottsförebyggande arbetet är att utreda och klara upp de brott som begås. I denna rapport analyseras polisens utredningsåtgärder vid butiksrån. Vilka åtgärder är exempelvis möjliga, och har dessa vidtagits? Är det möjligt att öka andelen personupplärade butiksrån genom ett förändrat arbetssätt? Rapporten kan utgöra underlag i ett utvecklingsarbete när det gäller utredningar av butiksrån.

Brottsförebyggande rådet (Brå) publicerade 2011 en rapport om butiksrånens struktur och utveckling (Brå-rapport 2011:14). Tillammans ger dessa två rapporter kompletterande infallsvinklar av betydelse för att arbeta mot butiksrån.

Rapporten har tagits fram av utredaren Madeleine Blixt vid Brå. Lisa Wallin vid Brå har också deltagit i arbetet. Rapporten har vetenskapligt granskats av fil. dr Lars Dolmén vid Rikspolisstyrelsen. En referensgrupp bestående av Mats Hjelmgren, Rikspolisstyrelsen, Pär Andersson och Katarina Mörnstad, Åklagarmyndigheten samt Johan Bark, Handels arbetsmiljökommitté har varit knuten till arbetet. Ett tack riktas också till dem inom polisen som varit till stor hjälp vid studiebesök, inkodning av material eller läsning av manus i slutskedet. Några som kan nämnas i detta sammanhang är Bengt Carlsson och Leo Hoffman, Polismyndigheten i Stockholms län, Mikael Efraimsson och Ulf Schön, Polismyndigheten i Västra Götalands län samt Jan Mill, Polismyndigheten i Örebro län.

Rapporten riktar sig framför allt till polis och åklagare.

Stockholm i februari 2013

Erik Wennerström
Generaldirektör

Annika Eriksson
Enhetschef

Sammanfattning

En viktig uppgift för polis och åklagare är att utreda och klara upp de brott som begås. Butiksrån är ett allvarligt brott även om det antalsmässigt är en förhållandevis liten brottskategori. Det övergripande syftet med studien är att belysa polisens utredningsåtgärder vid butiksrån.

Totalt har Brottsförebyggande rådet (Brå) granskat 363 ärenden som gäller butiksrån. Materialet utgör omkring hälften av alla fullbordade och försök till butiksrån som polisanmälades år 2008.

Fler butiksrån klaras upp jämfört med andra brott

På det hela taget kan Brå konstatera att polisen vidtar en hel del åtgärder i utredningar om butiksrån. Många av dem sker också tidigt (inom 24 timmar från det att brottet ägt rum). Överlag verkar betydligt fler åtgärder vidtas i dessa utredningar jämfört med utredningar av andra brott som Brå granskat.

I jämförelse med många andra brott klaras också en förhållandevis stor del av de anmälda butiksrånen upp – 30 procent i studien. Denna relativt sett höga personuppläring sker mot en bakgrund där det från början oftast är helt okänt vem eller vilka gärningspersonerna är. Således torde polisens arbete med att klara upp butiksrån kunna ses som förhållandevis framgångsrikt.

Förbättringspotential finns

Resultaten i analyserna pekar på att det kan finnas möjlighet att öka uppläringen genom förändringar i utredningsarbetet. Även förändringar som vidtas av de butiker som drabbas eller riskerar att drabbas av brottsligheten skulle kunna förebygga en del av brotten och underlätta uppläringen. Men personuppläring handlar också om hur stora resurser som det är rimligt att polisen lägger på varje enskilt ärende, eftersom en hel del fall troligen ändå inte skulle gå att klara upp. Rapportens resultat kan utgöra underlag för polisen, men också för åklagare, för att diskutera vilka prioriteringar som görs i arbetet med att utreda butiksrån i dag,

om de är bra och rimliga, om man ska använda mer resurser än i dag och i så fall på vad.

Möjliga framgångsfaktorer

Resultaten pekar tydligt på att i ett tidigt skede höra eller intervjua flera av de utsatta i personalen, vittnen och andra personer, har betydelse för att klara upp butiksrånen. I 98 procent av butiksrånen i studien har utsatt personal hörts, vilket är en mycket stor andel. Men i fem procent av de nedlagda ärendena har förhör eller intervjuer inte hållits med utsatt personal trots att det enligt Brås bedömning hade varit både möjligt och rimligt.

Den kategori där det borde vara störst chans att nå framgång i ett utvecklingsarbete gäller emellertid vittnen. Det handlar inte om att alla vittnen alltid måste höras men i åtminstone sex procent av de nedlagda ärendena finns det lösa trådar gällande ögonvittnen. Därutöver tillkommer lösa trådar för andra typer av vittnen, det vill säga vittnen som inte hörts trots att det enligt Brås bedömning varit både möjligt och rimligt.

I omkring fem procent av de nedlagda ärendena har Brå bedömt att det hade behövts tolk i samband med förhör eller intervju, men att tolk har saknats.

Vidare är säkring av dna, analys av material från kameraövervakning och en teknisk brottsplatsundersökning viktiga åtgärder för att butiksran ska klaras upp. I granskningen har Brå exempelvis funnit att det ses som ett hinder om butiken inte har stängts eller relevanta områden inte har spärrats av direkt efter rånet. Ett annat hinder tycks vara att det inte alltid finns personal tillgänglig för teknisk brottsplatsundersökning. Resultaten talar för att det finns potential att förbättra möjligheterna för brottsplatsundersökning i samband med butiksran och att det kan bidra till att höja personuppleringen.

Lösa trådar – dokumentations- och resursbrist, ”missar” eller medvetna bortprioriteringar?

I omkring en tredjedel av utredningarna om butiksran finns enligt Brås bedömning inga så kallade lösa trådar, utan alla möjliga och rimliga utredningsåtgärder har vidtagits. I två tredjedelar finns det emellertid lösa trådar.

En av de vanligaste lösa trådarna i utredningarna av butiksran är att polisen inte sökt efter spår och gärningspersoner med hund. I en hel del fall framgick att resursbrist var anledningen till att man inte haft möjlighet att använda sig av hundpatrull i samband med brottshändelsen.

Den därefter vanligaste lösa tråden, att polisen enligt vad som framkommer i dokumentationen inte följt upp inkomna tips i de

nedlagda ärendena – utan närmare motivering – är också något som Brå vill lyfta fram. I de granskade ärendena rör det sig om några enstaka tips, som till synes inte följts upp alls. Den typen av utredningsarbete behöver dessutom oftast inte göras inom 24 timmar, vilket är fallet med de andra nämnda lösa trådarna. Här finns med andra ord möjlighet att följa upp tipsen även i ett senare skede när utredande personal har möjlighet.

Slutligen är dokumenterade analyser av material från kameraövervakning ofta en lös tråd i de granskade utredningarna. Polisen skulle också utifrån vad Brå kunnat bedöma av aktmaterialet i större utsträckning kunna ta hjälp av allmänheten för att identifiera gärningspersoner, åtminstone vid allvarligare brott. Över huvud taget är dokumentationen i polisens utredningsakter många gånger knapphändig, särskilt när det kommer till analys och tolkningar av insamlade uppgifter, och skälen till att man beslutat att inte vidta olika åtgärder framgår mycket sällan. Vår bedömning är att det finns potential att både utveckla och förändra sättet att dokumentera i samband med brottsutredningar.

Sammanfattningsvis konstaterar Brå att butiksrån är en typ av brott där polisen gör relativt omfattande utredningsinsatser. Butiksrån är också ett av brotten mot person som har högst personupplärning, trots att det vanligtvis inte finns en identifierad gärningsperson när utredningen inleds. Icke desto mindre finns det utrymme för ytterligare utredningsinsatser som kan bidra till ökad upplärning och lagföring. Det gäller exempelvis förhör av vittnen, teknisk brottsplatsundersökning, bearbetning av tips och granskning av inspelat material från kameraövervakning.

Inledning

Butiksrån är ett allvarligt brott även om det är en förhållandevis liten brottskategori. Antalet butiksrån har ökat stadigt under de senaste decennierna, och år 2008 anmäldes för första gången över 1 000 sådana brott.¹ Utifrån polisanmälningar har Brottsförebyggande rådet (Brå) återkommande studerat butiksrånens struktur och utveckling i fördjupade kartläggningar. I den senaste jämförs butiksrånen 2008 och 2004 med tidigare fördjupningsår utifrån ett brottsförebyggande perspektiv (Brå 2011a).

En viktig del i det förebyggande arbetet är att utreda och klara upp de brott som begås. Genom att klara upp brott och lagföra brottslingar förväntas brottsbenägenheten framöver minska både hos dessa individer och bland presumtiva brottslingar (Sarnecki 2003). Jämfört med andra brott har butiksrånen en relativt hög upplklaringsprocent. För alla anmälda brott år 2010 – oavsett brottstyp – kunde en person bindas till brottet i 18 procent av anmälningarna (Brå 2011b). Butiksrånens personupplklaring låg på 29 procent – en siffra som varit förhållandevis stabil de senaste åren. Även personupplklaringen för brott generellt har varit förhållandevis stabil de senaste 15 åren.²

För upplklaringen av butiksrån går det inte att se någon systematisk skillnad mellan olika län (tabell 1, bilaga), något som Brå funnit vid andra typer av brott, exempelvis vissa misshandelsbrott.³ Såväl vad gäller misshandel mellan obekanta och våld mot kvinnor i nära relationer har stora skillnader och även en del brister identifierats i utredningsarbetet (Brå 2012, 2009a och 2008a).

Även om upplklaringen är förhållandevis hög för butiksrånen är frågan om huruvida fler brott kan klaras upp ändå intressant. Och kan det finnas brister även i dessa utredningar? Tanken är att

¹ De senaste två åren har antalet anmälda butiksrån dock minskat.

² Den så kallade tekniska upplklaringen, när exempelvis brott ej kunnat styrkas, gärningen ej bedömts vara brott eller den misstänkte varit under 15 år, har däremot ökat.

³ Med undantag för storstadslänen kan emellertid upplklaringsprocenten variera kraftigt från ett år till ett annat, vilket förklaras av att butiksrån antalsmässigt är en liten brottskategori. Anmälda brott varierar bland annat av detta skäl men inte upplklaring i samma utsträckning.

denna studie ska ge besked om detta och därmed kunna användas som ett underlag i polisens och åklagarnas framtida utvecklingsarbete när det gäller utredningar av butiksrån.

Tidigare Bråstudier om polisens utredningsarbete

Som inledningsvis nämndes har Brå i några tidigare studier granskat polisens arbete med utredningar av brott. En brottstyp gällde *misshandel mellan obekanta*, som är ett brott som sällan blir uppklarat (Brå 2007 och 2009a). I en första omgång granskades närmare 400 anmälningar i två polismyndigheter med olika förutsättningar för arbetet. Fokus var vilka misshandelsanmälningar av obekant gärningsperson som polisen utreder samt i vilken utsträckning det finns anmälningar som borde utredas utifrån att de har goda förutsättningar att klaras upp. I en andra omgång granskades ett riksrepresentativt urval av 600 ärenden för att se om och i vilken utsträckning personuppklaringen kan öka. I båda delstudierna registrerades ett stort antal variabler avseende omständigheter kring brotten och även vilka utredningsåtgärder som var möjliga att vidta, liksom vilka åtgärder som inte genomförts trots att det varit möjligt (så kallade odragna trådar).

När det gäller *våld mot kvinnor i nära relationer* finns det stora skillnader mellan olika polismyndigheter i hur stor andel av anmälningarna som klaras upp (Brå 2008b). För att studera i vilken utsträckning det är olikheter i arbetssätt som ligger bakom skillnaderna gick Brå igenom 600 förundersökningar från fyra polismyndigheter. Granskningen utgick från ett utbildningsmaterial om hur ärenden som rör relationsvåld mot kvinnor ska utredas. I en regressionsanalys studerades vilken påverkan en uppsättning faktorer, som kan beskrivas som resultat av polisens utredningsåtgärder, har på om ärendet personuppklasas eller inte.

Slutligen har polisens utredningar även granskats i Brås studie *Rättsväsendets hantering av ungdomsären den. Handläggningstid och personuppklaring* (Brå 2012). Analyser utifrån Rättsväsendets uppföljningssystem (RUS) kompletterades med en fördjupande granskning av förundersökningsmaterial i fyra län rörande misshandel utomhus, ett typiskt ungdomsbrott. Syftet med granskningen var bland annat att kunna förklara skillnader i utredningsprestationer mellan länen. Handläggningstider och förekomsten av olika utredningsåtgärder kodades in och studerades i förhållande till beslut i åtalsfrågan. Om vissa åtgärder inte genomförts alls, eller inte fullständigt, noterades ("lös tråd"). Resultaten visar på en rad framgångsfaktorer och flaskhalsar vid utredningar av ungdomsären den.

Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att belysa polisens utredningsåtgärder vid butiksrån. De frågor som ligger till grund för studien är:

- Hur arbetar polisen med de inkomna anmälningarna om butiksrån, både i fråga om inledande och senare utredningsåtgärder?
- Vilka utredningsåtgärder är möjliga, och har de vidtagits? Finns det utredningsåtgärder som inte gjorts trots att de varit möjliga, så kallade lösa trådar?
- Finns det andra faktorer än de rent utredningsmässiga som påverkar huruvida ärenden personuppklaras, till exempel butikens säkerhetsåtgärder?
- Finns det potential att öka andelen personuppklarade ärenden genom ett förändrat arbetssätt hos polisen (och/eller butikerna)?

Tillvägagångssätt

Generellt finns inga skrivna manualer för utredningsarbetet vid butiksrån. Det beror troligen på att det oftast betraktas som ordinarie utredningsarbete, som inte behöver särbehandlas. Däremot finns ett metodstöd för utredning av grova brott, vilket en viss del butiksrån kategoriseras som.⁴ Där står inledningsvis att det som är avgörande för att brotten ska klaras upp är polisens förmåga att vidta initiala åtgärder, organisera och leda spanings- och utredningsarbetet, hantera stora informationsmängder på ett strukturerat sätt och samverka med relevanta myndigheter. Även tidsaspekten betonas vara av central betydelse (RPS 2010).

Samtal med nyckelpersoner

För att få en bild av hur polisen arbetar med utredningar av butiksrån inledde Brå studien med ett besök hos Stockholmspolisen. En förundersökningsledare berättade hur de arbetar och vad som behövs för att väcka åtal i ärenden om butiksrån och gav inblick i hur datasystem för dokumentation med mera fungerar. Även åklagare vid Åklagarmyndighetens utvecklingscentrum kontaktades för avstämning om vad som behövs för att väcka åtal i ärenden om butiksrån.⁵

Inför arbetet med att identifiera möjliga inledande och senare utredningsåtgärder vid butiksrån stämde Brå av med nyckelpersoner vid Rikspolisstyrelsen. Senare i arbetet har Brå även samtalat med framför allt utredande poliser från olika håll i landet.

⁴ Metodstödet är främst avsett som stöd vid utredning av grova brott av sådan karaktär att de motiverar särskilda utredningsresurser. Exempel på sådana brott är mord, grovt rån, grov våldtäkt, mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse samt människorov, särskilt i de fall gärningspersonen är okänd. Med grovt rån avses till exempel rån där våldet som rånaren hotar med eller använder är livsfarligt, eller att rånaren på ett hänsynslöst sätt utnyttjat den rånades skyddslösa ställning. Av de lagförda för rån år 2010 dömdes 7 procent till grovt rån, en andel som inte förändrats under det senaste decenniet.

⁵ Det innebär att Brå tagit fram förslag som presenterats för Åklagarmyndighetens respektive Rikspolisstyrelsens representant i projektets referensgrupp. Några mindre korrigeringar gjordes efter avstämningar med dem.

Genomgång av 363 ärenden

Efter ett slumpmässigt urval om hälften av de anmälda butiksrånen år 2008 beställde Brå allt material i polisens utredningsakter och gick igenom det. Det innebär att information i 363 ärenden om butiksrån har granskats och kodats i arbetet med denna studie.

I akterna finns förutom själva brottsanmälan också information om eventuella polisiära åtgärder, utskrivna förhör, tjänsteanteckningar, rättsintyg, undersöknings- och beslagsprotokoll och annan information som framkommit vid såväl inledande åtgärder som under en eventuell förundersökning. I anmälan finns bland annat information om brottet och signalement på gärningspersoner, uppgifter om målsägande, eventuella vittnen och misstänkta samt beslut om huruvida förundersökning ska inledas.

Totalt har Brås granskare kodat in ett femtiotal uppgifter med betydelse för utredningsarbetet och uppleringen för samtliga ärenden i studien. Uppgifterna rör brottsoffer, gärningspersoner och eventuella misstänkta, förutsättningar på brottsplatsen och kring förundersökningen samt om och när utredningsåtgärder som kan vara aktuella för butiksrån har genomförts (se bilaga 2). Till dessa uppgifter har Brå sedan lagt till information från brottsanmälan som kodats i den tidigare kartläggningen av butiksrån, samt polisens och/eller åklagarens beslut om nedläggning eller åtal.⁶

Urval och bortfall

År 2008 anmäldes 1 004 butiksrån till polisen. För denna studie drogs ett slumpmässigt urval om hälften av anmälningarna. Kontroller gjordes för att se att den länsvisa fördelningen i urvalet stämde väl med den länsvisa fördelningen av samtliga butiksrån. Därefter togs de anmälningar bort som inte gällde fullbordade rån liksom även försök till rån (det vill säga motvärnsrån⁷, förberedelse till rån, andra brott och dubletter). Kvar blev något fler än hälften av de 715 identifierade fullbordade och försöken till butiksrån. Därmed ingår 363 ärenden om butiksrån i studien.

I de fall uppgifter uppenbart saknats eller varit inaktuella i utredningsakterna har Brå begärt in kompletteringar från polismyndigheterna. Det har framför allt gällt uppgifter om och när förundersökningar inletts och avslutats, om förundersökningsprotokoll upprättats, saknade förhørsprotokoll och tveksamheter kring om det funnits skäligen misstänkta. Att hela utredningsakter eller enskilda uppgifter i dessa akter saknats i polisens arkiv kan till exempel bero på att utredningsgrupperna inte har arkiverat avslutade

⁶ Flera beslut kan tas av såväl polis som åklagare under ett ärendes gång, och i ärenden med flera misstänkta kan det finnas flera (olika) beslut för varje misstänkt. Det är det senast fattade beslutet som gått "längst" som Brå använt i denna studie. Samtliga beslut hämtades ur registren 2010-09-27, det vill säga minst två och ett halvt år efter det att butiksrånen i studien begåtts.

⁷ Motvärnsrån är rån där någon ingripit mot stöld eller snatteri genom att försöka återta det stulna godset och gärningspersonen brukat våld (motvårn).

ärenden eller alla uppgifter i ärenden eller att ärenden är öppna, utlånade till annan polismyndighet i samband med annan utredning eller återupptagna. Bristande dokumentation kan också vara en förklaring. Internt bortfall (det vill säga om uppgifter saknats i akterna eller om åtgärder inte vidtagits) redovisas inte beskrivningen av bortfallet. Det är i denna typ av studie en del av resultatredovisningen.

Vid granskningen upprättades ett kodschema och en granskningsmanual för att säkerställa kvaliteten i kodningen av uppgifter. När tveksamheter uppstod i enskilda ärenden gjorde Brås granskare en gemensam bedömning i ärendet.

Begreppsbeskrivning

I rapporten används en del begrepp som Brå har använt i samband med granskningen och redovisningen av resultaten. Nedan beskrivs sådant som kan behöva förklaras och exemplifieras inför den fortsatta läsningen.

Polisens utredningsakter

Som tidigare nämnts har Brå i materialet kodat ett femtiotal uppgifter med betydelse för utredningsarbetet och uppleringen av butiksrån utifrån polisens akter i varje ärende. Dessa uppgifter exemplifieras nedan (se även bilaga 2):

- *Brottsoffer*: om den huvudsakligt utsatta butikspersonalen var man eller kvinna och utifrån namnet bedömdes ha svensk eller utländsk härkomst.
- *Gärningspersoner och eventuella misstänkta*: kön, huruvida ungdomar (–25 år) begått brottet, om några greps på platsen eller i anslutning till brottet, signalementets kvalitet, information om flyktsätt/flyktväg som hjälper polisen.
- *Förutsättningar på brottsplatsen och kring förundersökningen*: exempelvis om butiken har haft och använt olika brottsförebyggande åtgärder, såsom överfallslarm, slutet kassasystem eller kameraövervakning.
- *Utredningsåtgärder* som kan vara aktuella för butiksrån: att höra personal, ögonvittnen och andra vittnen, att utföra generell spaning⁸ efter gärningspersoner eller att söka med hundpatrull, genomföra teknisk undersökning av brottsplatsen, säkra och analysera finger- och skoavtryck samt dna, analysera film från kameraövervakning, söka i olika register, spåra mobil, telefon

⁸ Med generell spaning menas att uppgifter om händelsen, beskrivning av gärningspersoner, flyktsätt med mera skickas ut till samtliga polispatruller i yttre tjänst, som uppmanas att spana efter misstänkta i området. Det kan innebära att upprätta vägspärrar och att bevaka, genomsöka eller efterspana särskilda områden, personer eller bilar. Även helikopter kan i vissa fall användas för generell spaning. Annan mer specifik spaning som skulle kunna vara aktuell men som inte granskats i denna studie är till exempel spaning på internet.

och mejl, följa upp beslag och inkomna tips samt hålla fotokonfrontation.

Möjlig och rimlig utredningsåtgärd

Utifrån underlaget i akten har Brå för varje butiksran bedömt huruvida olika utredningsåtgärder varit möjliga och rimliga för polisen att vidta. Då vi läst akterna har utgångspunkten överlag varit att hellre vara mild mot polisen än alltför hård vid bedömningen. Med det menar vi att det utifrån underlaget ska ha varit tydligt för oss att åtgärderna var möjliga och rimliga att vidta. Till exempel har vi ställt som krav för teknisk undersökning att det måste framgå av materialet att någon gärningsperson tagit i något utan handskar eller lämnat andra spår som framgår av anmälan, alternativt att något lämnats på brottsplatsen. Det innebär troligtvis att några åtgärder som egentligen varit både möjliga och rimliga inte bedömts som detta i granskningen.

Vissa mer eller mindre grundläggande åtgärder har emellertid nästan alltid bedömts som möjliga och rimliga. Exempelvis har generell spaning alltid bedömts som rimlig förutom om gärningspersonen gripits på plats eller om polisen både sökt med hundpatrull och genomfört dörrknackning. Likaså har sökning med hund alltid bedömts som rimlig undantaget om gärningspersonen(erna) gripits på plats, om flykten skett på annat sätt än till fots samt om brottsplatsen ligger i ett köpcentrum som gör det svårt för hund att söka. Vidare har teknisk undersökning av brottsplatsen bedömts som rimlig om inte gärningspersonen använt handskar och om det framgår att han eller hon tagit på något alternativt lämnat något föremål eller spår på brottsplatsen som framgår i anmälan. Även antalet förhör och intervjuer (upp till max fyra per kategori) som varit möjliga och rimliga att genomföra har kodats utifrån vad som beskrivs i anmälan och resten av akten.

Det är viktigt att nämna att det endast varit underlaget i akten som utgjort grund för att bedöma om åtgärderna varit möjliga och rimliga. Exempelvis framgår sällan om det rått väderförhållanden som kan ha omöjliggjort sökning efter spår. Brå har däremot inte bedömt om åtgärderna varit nödvändiga för personuppläring eller varit meningsfulla att genomföra därför att de behövts i det enskilda fallet.

Vidare har hänsyn inte tagits till om andra brott behövde prioriteras vid utryckning eller i det fortsatta polisarbetet (och därmed inte heller vilken prioritet varje ärende haft från polisens ledningscentral (LKC)). Vid granskningen av akterna framgick emellertid att skillnaden kan variera väldigt mellan olika butiksran.

För att tillförlitligheten i granskningen skulle bli så bra som möjligt har två utredare vid Brå arbetat med kodningen av aktmaterialet. Till att börja med läste båda ett femtontal utredningar och genomförde kodningen oberoende av varandra för att säkerställa

att tolkningsutrymmet var begränsat. Därefter gjorde kodarna fortlöpande kontrolltester och stämde av samstämmigheten. En dagbok fördes under arbetets gång för att dokumentera problem och lösningar samt för att säkerställa och dokumentera arbetets kvalitet.

Tidig och/eller senare åtgärd

När utredningsåtgärder vidtagits har Brå också kodat om det skett i ett tidigt (inom 24 timmar från det att brottet ägde rum) eller i ett senare skede. För vissa åtgärder var detta inte aktuellt, exempelvis för analys av finger- och skoavtryck, spårning av mobil, telefon och mejl och fotokonfrontation, som i princip alltid görs i ett senare skede.

Lös tråd

Lös tråd innebär att Brå utifrån informationen i akten bedömt utredningsåtgärder som både möjliga och rimliga att genomföra, utan att polisen enligt dokumentationen har genomfört dem. Det kan exempelvis vara vittnen som inte hörts eller intervjuats trots att det framgår att det finns vittnen, eller analys svar som saknas från fingeravtryck trots att det framgår att avtrycken skickats till laboratorium för analys. Eventuella lösa trådar har noterats för samtliga utredningsåtgärder i varje ärende som ingår i studien. Det bör återigen nämnas att granskarna för de flesta åtgärderna varit milda i bedömningen av om de varit möjliga och rimliga för polisen att utföra. Det bör också nämnas att Brå utgått från dokumentationen i polisens utredningsakter, och det är inte säkert att allt som görs alltid dokumenteras. Exempelvis dokumenteras troligen sällan så kallade icke-händelser, exempelvis försök att få tag i vittnen att höra.

Stödbevis

Slutligen har Brå i de fall det funnits misstänkta noterat om det framkommit något stödbevis. Ungefär hälften av utredningsåtgärderna har i Brås granskning bedömts vara stödbevis, det vill säga kunna bidra till att fallet leder till åtal (se bilaga 2). Exempelvis kan ”förhör” med vittne, analys från dna och en uppföljning av beslag utgöra stödbevisning.

Redovisningen

Under arbetets gång har olika typer av redovisningsgrupper testats. Inledningsvis gjordes en del datakörningar för att se om det var möjligt att analysera materialet regionvis och om det fanns några tydliga skillnader mellan olika regioner i vissa grundläggande variabler. Därefter testades att kategorisera ärendena efter rånens allvarlighetsgrad (hot, våld, skador, vapen användning är exempel på detta), rånbytetts storlek och gärningspersonernas ålder. Det visade sig emellertid vara svårt då analysgrupperna blev för små, data

var bristfälliga (exempelvis rånbyttets storlek) eller på grund av att tydliga skillnader saknades (regionvis). En totalundersökning hade kanske inneburit att fler och andra redovisningsenheter än de som presenteras i rapporten hade kunnat användas, men det är inte säkert. Nuvarande redovisning torde dock ge en god bild av det nationella läget.

Disposition

Rapporten inleds med en kort beskrivning av omständigheterna vid butiksrån utifrån den senaste kartläggningen som Brå genomfört (Brå 2011a) samt en beskrivning av vilka förutsättningar polisen har att arbeta utifrån och hur det i praktiken brukar gå till. Därefter följer ett kapitel om hur polisen arbetar med de anmälda butiksrånen, vilka utredningsåtgärder som vidtas och när detta görs, liksom hur stor andel av ärendena som personuppklaras respektive läggs ned. I följande kapitel studeras om det såväl i de nedlagda ärendena som i de ärenden som lett till åtal funnits utredningsåtgärder som *inte* vidtagits, *trots* att det varit möjligt och rimligt att genomföra dem. Kort behandlas också de ärenden där en förundersökning aldrig inletts.

Rapporten redogör även för andra faktorer som påverkar personuppklaringen och som varit möjliga att studera innan den avslutande diskussionen tar vid. Brås bedömning av möjligheterna att förbättra personuppklaringen utifrån denna granskning av polisens utredningar om butiksrån, avslutar rapporten.

Omständigheter vid rånen och förutsättningar för polisens arbete

När, var och hur butiksrån begås och vilka det är som misstänks och lagförs för dessa brott beskrivs och analyseras utförligt i rapporten *Butiksrån. Utvecklingen fram till 2010* (Brå 2011a). Nedan sammanfattas de väsentligaste resultaten som främst bygger på uppgifter från polisanmälningar och även viss statistik om misstänkta och lagförda för butiksrån 2008. I några fall kompletteras bilden med uppgifter från polisens utredningsakter.

Störst koncentration till storstäder, vintertid och kvällar

En stor del av butiksrånen begås i storstäderna, och koncentrationen till dessa har ökat något under 2000-talet. År 2008 begicks 75 procent av butiksrånen i något av de tre storstads länen Stockholm, Västra Götaland och Skåne.⁹ En anledning till storstadskoncentrationen är att där helt enkelt finns fler butiker. En högre koncentration av människor innebär också att fler brott begås. Samtidigt präglas storstäderna av en större anonymitet, vilket kan generera fler råntillfällen och risk för lägre uppkläring av brott.

Över 40 procent av butiksrånen sker under fyramånadersperioden november–februari. Ungefär hälften av rånen begås mellan klockan 18 och 22. Förmodligen är detta relaterat till tillfällesstrukturen. Under dessa tider är det mörkare och färre människor som vistas utomhus.

Utsatt butik drabbas ofta igen – videobutiker löper störst risk

År 2008 anmäldes 718 fullbordade butiksrån och försök till butiksrån.¹⁰ Samma år fanns drygt 67 000 försäljningsställen inom detaljhandeln, vilket innebär att den generella risken att utsättas

⁹ Storstadslänen i dag innehåller mycket landsbygd och mindre städer, jämfört med tidigare.

¹⁰ Så kallade motvärnsrån, förberedelse till rån samt rån mot exempelvis restauranger och frisersalonger ingår inte i den fördjupade kartläggningen av butiksrån.

för ett butiksrån var ungefär 1 procent. I Stockholm, Göteborg och Malmö var risken tre gånger så hög. En butik som tidigare blivit utsatt för rån hade närmare tio gånger högre risk att utsättas igen under samma kalenderår.

De flesta butiksrånen begås inom livsmedelshandeln följt av kiosker och tobakshandlar, bensinstationer och videobutiker. Den absolut största risken att utsättas löper videobutikerna.

Vid råntillfället förekom ensam bemanning i drygt hälften av de rånade butikerna. Av utredningsmaterialet framgår också att det var ungefär lika många kvinnliga som manliga expediter som blev rånade. I närmare hälften av fallen hade de utsatta utländsk bakgrund.

Skjutvapen vanligaste beväpningen men rånbytet ofta litet

Någon form av beväpning förekommer i nästan samtliga butiksrån, och skjutvapen är vanligast. Fyra av tio butiksrån begås med hjälp av skjutvapen även om det är mycket ovanligt att vapnet används till att avlossa skott. Skjutvapnet är inte alltid riktigt utan ibland används naturtrogna kopior. Kniv förekommer också i stor utsträckning, medan tillhyggen som yxa, baseballträ, hammare och liknande är mindre vanliga. Detsamma gäller tårgas- och pepparspray.

Av vad som framgår i polisanmälningarna uppgår rånbytet sålvan till några större summor. Förutom kontanter stjäls främst tobak, men även snacks, frimärken och lotter. I en del branscher är rånbytet specifikt relaterat till varuutbudet, till exempel smycken och klockor. Det genomsnittliga värdet på både kontanter och gods tycks ha sjunkit under 00-talet och låg år 2008 på 3 400 kr (medianvärde).

Andelen unga misstänkta ökar – tidigare kriminalitet vanlig

En stor del av gärningspersonerna vid butiksrån är unga. Nästan hälften av de misstänkta för butiksrånen år 2008 var 15–20 år, medan ytterligare en tredjedel var 21–24 år. De senaste årtiondena har andelen unga som misstänks för butiksrån ökat.

Visst stöd finns för att ungdomar som rånar butiker tenderar att göra det i grupp. Det vanligaste för 15–20-åringarna är emellertid att de varit två gärningspersoner vid råntillfället.

En relativt stor andel av gärningspersonerna vid butiksrån är kriminellt belastade sedan tidigare. Sex av tio personer som misstänktes för butiksrånen 2008 hade tidigare lagförts för brott, drygt hälften för narkotikabrott.¹¹

¹¹ Lagföringsuppgifter är hämtade från och med år 1973. Enstaka lindriga trafikbrott har gallrats bort.

Polisens arbetsgång vid butiksrån

Hur polisen ska arbeta med brott är till stor del reglerat, bland annat i rättegångsbalken, polislagen, förundersökningskungörelsen samt i olika föreskrifter och allmänna råd från Rikspolisstyrelsen. Genom kontakter med förundersökningsledare och andra från polisen liksom från åklagarhåll, har Brå fått information om hur butiksrån vanligtvis utreds. Nedan följer en kort beskrivning av arbetsgången såväl utifrån rättegångsbalken, RB, som utifrån praktiken.

Utredningarna hanteras lite olika i praktiken

Polispatruller som kommer till *brottsplatsen* får vidta inledande utredningsåtgärder (tidigare ”förstahandsåtgärder”), alltså inleda undersökningen innan förundersökning inletts (RB 23 kap. 3 § 3 st.). Dessa inledande åtgärder varierar efter polisens resurser och omständigheterna vid rånet (se även RPS 2010). Den som är ansvarig¹² för insatsen vid polisen beslutar om vilka åtgärder som ska vidtas, och en inledande förundersökningsledare tillsätts (oftast yttre befäl på plats). Oftast innebär det att en polispatrull håller ett inledande förhör med offer och vittnen (alternativt intervjuar eller bara ”hör”) och säkrar tekniska spår. Vidare dokumenterar patrullen brottsplatsen (ofta med kamera) och griper eventuella gärningspersoner som fortfarande befinner sig på eller i närheten av platsen.

Förundersökningen ska inledas genom ett formellt beslut av behörig beslutsfattare.¹³ Ledningsnivån (förundersökningsledare eller vakthavande befäl) fattar beslut om att genomföra teknisk undersökning av brottsplatsen. Brottets art och omständigheter, såsom om det finns någon skäligen misstänkt eller om det finns någon frihetsberövad, avgör om det är Polismyndigheten eller Åklagarmyndigheten som ska leda förundersökningen.¹⁴ Vid grövre brott skickas ärendet vidare till en utredande enhet, där förundersökningsledaren avgör om ärendet ska undersökas vidare av utredare eller handläggare vid roteln, ledas av åklagare eller läggs ned. Generellt gäller att vid brott av enkel beskaffenhet är en polis förundersökningsledare och vid brott som inte är av enkel beskaffenhet eller när det finns en skäligen misstänkt är en åklagare förundersökningsledare. Rån (både grovt rån och brott av ”normalgraden”) är normalt inte brott av enkel beskaffenhet.¹⁵

Vem som är förundersökningsledare kan således ändras under arbetets gång. Initialt kan en polis vara förundersökningsledare

¹² Vem som är insatsansvarig beror främst på brottets beskaffenhet och omständigheterna vid brottshändelsen.

¹³ Enligt 23 kap. 3 § 1 st. RB.

¹⁴ Enligt 23 kap. 3 § 1 st. RB.

¹⁵ Uppgift inhämtad från Åklagarmyndigheten.

vid rån, men om det till exempel finns en skäligen misstänkt ska åklagaren träda in som förundersökningsledare.

Beslut om huruvida ärendet ska slutredovisas till Åklagarmyndigheten eller läggas ned bygger på en helhetsbedömning av bevisningen. Endast de ärenden som förväntas leda till åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse slutredovisas till åklagare.¹⁶

---

¹⁶ Strafföreläggande utfärdas av åklagare, i de flesta fall i form av böter. Åtalsunderlåtelse kan beslutas av åklagaren om brottet exempelvis är lindrigt och den misstänkte i stället åtalas för ett annat, grövre, brott eller är ung.

Hur arbetar polisen med anmälda butiksrån?

Polisens arbete med de inkomna anmälningarna, både i fråga om inledande och senare utredningsåtgärder, kan beskrivas utifrån de enskilda åtgärder som polisen dokumenterat i utredningsakterna om butiksrån. I en beskrivning av detta slag framgår emellertid inte allt det arbete som polisen lägger ned. Exempelvis registreras och dokumenteras troligen inte alla så kallade icke-händelser. Det kan handla om att polisen försökt komma i kontakt med vittnen utan att lyckas, att en hundpatrull begärts till brottsplatsen, men inte funnits tillgänglig eller att polisen sökt i olika register utan att det gett något.

Det är alltså förekomsten av genomförda och dokumenterade utredningsåtgärder som redovisas i det följande.

Tid och antal utredningsåtgärder

Inledningsvis redovisas hur lång tid utredningarna av butiksrån tar och hur många åtgärder som vidtas enligt polisens aktdokumentation. Därefter beskrivs hur vanliga de olika åtgärderna är och när de vidtas.

Förundersökning inleds nästan alltid

I nästan samtliga av de 363 studerade butiksrånen inleddes en förundersökning, men i närmare två procent avstod polisen från att inleda en förundersökning. I de flesta av dessa ärenden hade polisen fattat beslutet att ”brottet uppenbart ej går att utreda”. För Brås granskare var det utifrån dokumentationen inte alltid uppenbart varför en förundersökning inte hade inletts trots att förutsättningarna enligt dokumentationen ibland var likvärdiga med dem i andra rån där undersökning inletts (se vidare om detta i kommande resultatkapitel och i det avslutande kapitlet).

Majoriteten av förundersökningarna inleddes samma dag eller dagen efter det att rånet ägde rum. För övriga två procent av ärendena dröjde det längre tid, mellan 2 och 23 dagar, innan för-

undersökningen inleddes. I en del av ärendena beror detta på att anmälan också gjordes en längre tid efter brotts handlingen.

I genomsnitt pågår förundersökningarna om butiksrån 75 dagar (medianvärde) innan de avslutas av polis eller åklagare. Ungefär 25 procent pågick kortare tid än en månad, och lite drygt hälften avslutades inom tre månader från det att de inleddes (tabell 1). Endast ett fåtal har pågått längre tid än ett år.¹⁷

Tabell 1. Förundersökningarnas längd gällande butiksrån 2008 (n = 356).

Tid för förundersökning Upp till:	Andel av anmälningarna i procent (kumulativt)
1 vecka	7
2 veckor	4 (11)
1 månad	13 (24)
3 månader	31 (55)
½ år	27 (82)
1 år	15 (97)

Minst sju åtgärder i mer än hälften av utredningarna

Totalt sett vidtogs någon form av utredningsåtgärd i 99 procent av alla ärenden (tabell 2). I 94 procent vidtogs två eller fler åtgärder, och i omkring hälften vidtogs sju eller fler utredningsåtgärder. I jämförelse med misshandel mellan obekanta, en brottstyp där Brå gjort en liknande granskning, vidtogs betydligt fler åtgärder vid butiksrånen (Brå 2009a).

Tabell 2. Andel av butiksrånen där olika antal utredningsåtgärder, inklusive inledande åtgärder, vidtagits (n = 363).

Antal utredningsåtgärder totalt	Andel av anmälningarna i procent
1 eller fler	99
2 eller fler	94
3 eller fler	88
4 eller fler	81
5 eller fler	71
6 eller fler	62
7 eller fler	54
8 eller fler	45

Det bör tilläggas att alla åtgärder ges samma betydelse, det vill säga vikt eller prioritering, i denna typ av redovisning.

¹⁷ Någon information om förundersökningar som eventuellt återupptagits har inte kodats vid granskningen utan det är den första inledda förundersökningen och sista avslutade förundersökningen vid tiden för granskningen som redovisas.

Vilka åtgärder som vidtas och när

Vid granskningen kodades förekomsten av drygt 25 olika inledande och senare utredningsåtgärder. En del av dessa åtgärder visade sig vara svåra att få kännedom om utifrån dokumentationen och utesluts därför från denna redovisning. Det gäller exempelvis om brottsplatsen spärrats av,¹⁸ om misstänkta kroppsvisiterats, om efterlysning gjorts i media och om spår- och händelsekartor uppräntats. Spår- och händelsekartor är inte något känt begrepp inom polisen, utan en rubrik under vilken Brå har valt att samla den typen av material.¹⁹ Flera av dessa åtgärder är sådana som det kan förmodas att polisen skulle kunna bli bättre på att dokumentera. Men det kan också vara så att åtgärderna faktiskt inte är relevanta för alla butiksrån. Enligt polisen själv bör åtminstone en del av förklaringen ligga i att tvångsåtgärder som kroppsvisitation och avspärrning av brottsplats registreras i ett separat register (kallat ”Tvång”) och endast tas upp i förundersökningsprotokollet i de fall åtgärden gett resultat.²⁰

I tabell 3 anges hur ofta olika utredningsåtgärder förekommit enligt dokumentationen och om de vidtagits i ett tidigt skede (inom 24 timmar från brottstidpunkten) och/eller i ett senare skede. Det framgår tydligt att majoriteten av åtgärderna vidtas inom 24 timmar från det att rånet ägde rum. Vikten av tidiga åtgärder för uppklaringen av brott har betonats i flera rapporter och är en av de viktigaste delarna i Polisens nationella utredningskoncept, PNU (RPS 2004, Brå 2012). Om exempelvis vittnen hörs kort tid efter brottet kan de bättre redogöra för sina iakttagelser, och viss spårsäkring går över huvud taget inte att genomföra när alltför lång tid har gått.

Förhör – ofta tidiga åtgärder

De vanligaste åtgärderna som polisen vidtar i utredningar om butiksrån är att höra personal som utsatts för rånet, intervjua ögonvittnen och kanske till och med hålla förhör med andra vittnen och personer av betydelse för uppklaringen av brottet. I 98 procent av de granskade ärendena har ”förhör” hållits med personal som arbetar i den rånade butiken, i drygt 60 procent av fallen har polisen hört ögonvittnen och i nästan lika stor andel andra vittnen och personer.

¹⁸ I 37 procent av de granskade utredningarna framgick att brottsplatsen spärrats av. I resterande utredningar framgick det inte. Ibland hade exempelvis teknisk undersökning av brottsplatsen inte genomförts eftersom avspärrning saknats och eventuella spår förstörts i samband med att ett stort antal kunder passerat efter det att rånet ägt rum.

¹⁹ Det kan till exempel handla om att polisen på en karta märkt ut brottsplatsen, flyktvägen, upphittat stöldgoods, vapen eller kläder som hittats och troligen använts vid händelsen.

²⁰ Under arbetets gång har uppgifter inhämtats från RPS. Detta är en sådan uppgift.

För det mesta sker dessa förhör eller intervjuer inom 24 timmar från det att brottet ägt rum. I närmare hälften av ärendena har personal också, eller enbart, hörts i ett senare skede. Senare ”förhör” med ögonvittnen, andra vittnen och personer är något ovanligare, men förekommer också i relativt stor utsträckning. Oftast har en eller två intervjuer per person hållits såväl med personal som med vittnen och andra personer.

I närmare 40 procent av fallen har polisen också hört en eller flera misstänkta. Dessa förhör hålls av förklarliga skäl oftare i ett senare skede. I nästan hälften av fallen med ”misstankeförhör” har de misstänkta emellertid hörts inom 24 timmar från det att brottet begicks.

Tabell 3. Förekomsten av olika utredningsåtgärder vid butiksrån 2008 enligt aktdokumentationen samt uppdelat på om de förekommer i ett tidigt (inom 24 timmar) respektive senare skede (n = 363). Andel i procent.

Utredningsåtgärder	Förekommer*	Förekommer i tidigt skede	Förekommer i senare skede
Förhör med utsatt butikspersonal	98	93	42
Förhör med ögonvittne(n)	62	56	20
Förhör med övriga vittnen/andra	57	41	36
Förhör med misstänkt(a)	39	17	35
Generell spaning	64	56	11
Hundpatrull	45	44	1
Teknisk undersökning av bp	37	35	2
Finger- skoavtryckssäkring bp	53	49	4
Finger- skoavtryck analys	29	-	29
Dna-säkring bp/beslag	28	25	3
Dna-analys	19	-	19
Analys film/foto	38	11	25
Registersök	17	7	10
Husrannsakan	23	10	13
Spårning mobil/telefon/mejl	18	1	17
Uppföljning tips	26	11	15
Fotokonfrontation	23	3	20
Uppföljning beslag utöver ovan	8	1	7
Dörrknackning	10	8	2
Rekonstruktion/vallning	19	-	19
Efterlysning media	6	-	6
Spårningskarta	15	-	15

* Som tidigare nämnts går det inte att redovisa något internt bortfall då detta utgör en del av resultatredovisningen i denna studie. "Förekommer i 98 procent" innebär "förekommer inte i 2 procent", förekommer i 62 procent innebär "förekommer inte" i 38 procent osv. Åtgärden "efterlysning i media" förekommer i minst utsträckning i aktdokumentationen (förekommer inte i 94 procent av butiksrånen).

Andra tidiga åtgärder

Andra åtgärder som polisen oftare vidtar inom 24 timmar än senare är generell spaning efter misstänkta, sökning med hundpatrull,

teknisk undersökning, säkring av finger- och skoavtryck och dna, analys av film/foto och dörrknackning.

I akterna dokumenteras att generell spaning efter gärningspersoner, flyktfordon med mera har förekommit i drygt 60 procent av ärendena. Sökning med hundpatrull har gjorts i 45 procent och teknisk undersökning av brottsplatsen i närmare 40 procent av ärendena. I drygt 50 procent framgår att polisen säkrat finger- eller skoavtryck och i närmare 30 procent dna-spår. I nästan 40 procent av fallen framgår att polisen har analyserat film eller foto från kameraövervakning på brottsplatsen eller i samband med händelsen. I 10 procent framgår att dörrknackning genomförts kring brottsplatsen eller flyktvägen.

Troligen har generell spaning förekommit i större utsträckning än vad som dokumenterats i akterna, och det är därför troligtvis en ännu vanligare åtgärd än vad som framgår av materialet.

Senare åtgärder i utredningsarbetet

Analysen av finger- eller skoavtryck och dna sker av förklarliga skäl i ett senare skede än inom 24 timmar från det att brottet ägt rum. I närmare 30 respektive 20 procent av akterna framgår resultat av sådana analyser. Det är betydligt lägre andelar än vad som säkrats av sådana spår. Troligen beror skillnaden dels på att polisen valt att inte skicka i väg alla säkrade spår till analys, dels på att alla analysvar inte läggs i utredningsakten. Även detta skulle polisen kunna bli bättre på att dokumentera.

I närmare 25 procent av ärendena framgår att polisen följt upp tips, genomfört husrannsakan och hållit en fotokonfrontation. Oftast har det skett i ett senare skede, men ibland inom 24 timmar från brottstidpunkten. I omkring 10–15 procent av fallen framgår att mobil, telefon, mejl eller liknande har spårats, sökningar i olika register har gjorts och beslag har följts upp (utöver beslag med dna-spår). Utöver dessa redovisade åtgärder förekommer exempelvis också att polisen gjort efterlysningar i media och genomfört husrannsakan, sammanställt spårkartor och genomfört rekonstruktion av brotts händelsen eller vallning vid brottsplatsen. Allt detta kan givetvis också vara åtgärder som bidrar till att butiksrånen klaras upp.

I nästa avsnitt redovisas i hur många av butiksrånen som polisen upprättar förundersökningsprotokoll för redovisning till åklagaren och hur många butiksrån som klaras upp.

Utredda och uppklarade butiksrån

Som tidigare redovisats inleddes en förundersökning i 98 procent av de granskade anmälningarna om butiksrån. I de fall där polisen eller åklagaren bedömer att misstanken kan ses som tillräckligt styrkt upprättar polisen ett så kallat förundersökningsprotokoll,

där väsentliga uppgifter för åtalsbeslut sammanställs och redovisas till åklagare.²¹

Brås granskning visar att ett förundersökningsprotokoll har upprättats och redovisats till åklagare i drygt en tredjedel av de anmälda butiksrånen. Åklagaren ska fatta beslut om huruvida åtal ska väckas (34 procent, tabell 4) eller ej. I knappt en tredjedel av anmälningarna har åklagaren fattat beslut om åtal (30 procent). Det innebär med andra ord att 30 procent av butiksrånen har personupplärats.²² Resterande 70 procent av de anmälda butiksrånen har lagts ned av polisen eller av åklagaren (fyra procent av åklagare efter det att förundersökningsprotokoll upprättats).²³

Tabell 4. Andel utredda och upplärade anmälningar om butiksrån 2008, i procent.

	Andel av anmälningarna (n = 363)
Förundersökning inledd	98 %
Förundersökningsprotokoll redovisat	34 %
Personupplärat ärende (åtal)	30 %

Uppklaring går oftast snabbare än nedläggning

Få av de förundersökningar som leder till åtal avslutas inom två veckor (10 procent) och ytterst få inom en vecka (3 procent, se tabell 5). Däremot avslutas relativt många förundersökningar som leder till åtal inom en till tre månader (53 procent). Ganska många avslutas (29 procent) även inom ett halvår. I ytterst få av de ärenden som leder till åtal tar förundersökningen längre tid än ett år (2 procent). Den genomsnittliga förundersökningstiden för de butiksrån som går till åtal är 51 dagar (medianvärde).

Förhållandevis få av de ärenden som läggs ned avslutas inom en månad (5 procent) liksom inom två respektive en vecka (7 respektive 9 procent). Däremot läggs relativt många förundersökningar ned inom sex månader (56 procent). Ytterst få förundersökningar tar längre tid än ett år innan de läggs ned. Den genomsnittliga förundersökningstiden för ärenden som läggs ned är 85 dagar.

²¹ Ett förundersökningsprotokoll ska innehålla de uppgifter av betydelse för utredningen som förekommit vid förundersökningen, jfr 23 kap. 21 § rättegångsbalken och 20–25 §§ förundersökningskungörelsen.

²² Personupplärningen för butiksrånen i denna studie är något högre än i den officiella kriminalstatistiken år 2008 (30 jämfört med 26 procent). Skälen till det är att varje butiksrån följts från anmälan till beslut om nedläggning eller åtal. I den officiella statistiken är det de anmälda butiksrånen under år 2008 i relation till de butiksrån som klarats upp under samma år, oavsett när de anmäldes, som ligger till grund för beräkningen. I studien är det också ett urval om hälften av anmälningarna som granskats, vilket kan ha viss betydelse. Även att Brå vid granskningen tagit bort de anmälningar som gällt annat än butiksrån kan ha bidragit till den något högre personupplärningen.

²³ Inga beslut om åtalsunderlåtelse eller strafföreläggande har fattats i butiksrånen i denna granskning.

Det är av allt att döma så att självklara nedlägningsärenden läggs ned snabbt, medan de flesta nedlägningsärenden tar längre tid att utreda innan man slutligen beslutar att lägga ned dem.

Tabell 5. Förundersökningarnas längd i nedlagda respektive åtalsbeslutade utredningar gällande butiksran 2008 (n = 356).

Tid för förundersökning Inom:	Andel ärenden med åtalsbeslut, i procent	Andel nedlagda ärenden, i procent
1 vecka	3	9
2 veckor	7	7
1 månad	20	5
3 månader	33	31
1/2 år	29	25
1 år	6	19
Längre än 1 år	2	4

Utredningsåtgärder i ärenden som leder till åtal respektive läggs ned

Fler åtgärder vidtas i ärenden med åtalsbeslut

Generellt visar Brås granskning av butiksrån att fler åtgärder vidtagits i de ärenden som lett till åtal än i de ärenden som lagts ned (tabell 6). I majoriteten (drygt 80 procent) av de ärenden som lett till åtal har polisen genomfört mellan sex och fjorton av de granskade åtgärderna.

I flertalet av de nedlagda ärendena har polisen också genomfört flera åtgärder, om än inte lika många (mellan tre och elva i närmare 80 procent av ärendena). I 17 procent av de nedlagda ärendena har polisen emellertid inte vidtagit några åtgärder alls eller högst två. Skälen till detta framgår inte. Endast i ett av dessa ärenden kan förklaringen vara att brottet anmäldes lång tid efter det att rånet ägde rum. Ett annat skäl kan vara att det inte längre finns anledning att fullfölja förundersökningen. Det innebär att inga vidare utredningsåtgärder ska vidtas när förundersökningen inte förväntas ge något resultat.²⁴

Tabell 6. Antal utredningsåtgärder vid butiksrån 2008 som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

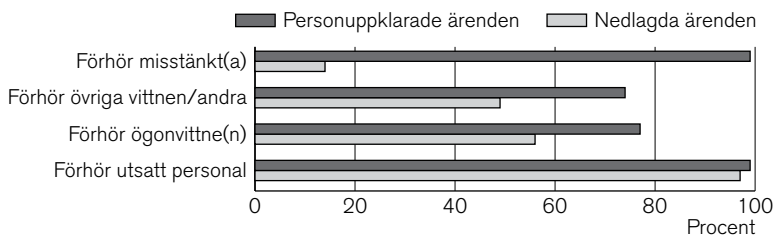
Antal utredningsåtgärder	Ärenden med åtalsbeslut	Nedlagda ärenden
0-2	0	17
3-5	12	32
6-8	26	30
9-11	33	17
12-14	23	4
15-	9	0

²⁴ En förundersökning ska läggas ned om det inte längre finns anledning till dess fullföljande. 23 kap. 4 § 2 st. RB.

Antalet åtgärder behöver emellertid inte hänga samman med om butiksrånen klaras upp eller inte. Det handlar naturligtvis om att vidta relevanta åtgärder för att brottet ska klaras upp. Exempelvis kan förhör med misstänkt och stödbevisning i form av inspelat material från kameraövervakning räcka i ett fall. I ett annat fall kan det behövas flera former av stödbevisning därför att de misstänkta inte erkänner.

I det följande redovisas i hur stor utsträckning polisen enligt dokumentationen vidtagit olika åtgärder i de butiksrånen som lett till åtal respektive lagts ned (se även tabell 2, bilaga 1). Resultaten visar en del tydliga skillnader i åtgärder mellan de båda utfallen. Vilka åtgärder som vidtas bestäms givetvis mot bakgrund av förutsättningarna i de olika fallen, vilket denna redovisning inte tar hänsyn till. En redovisning av detta slag är ändå värdefull då den kan visa vilka åtgärder som är viktiga för uppkläring. Där skillnaderna mellan nedlagda och personupklarade ärenden är som störst skulle de viktigaste ”framgångsfaktorer” i arbetet med att förbättra polisens utredningsarbete kunna finnas.

Figur 1. Förhör som polisen genomfört vid butiksrånen som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

Ofta flera förhör i upklarade ärenden

Inte särskilt förvånande ligger den största skillnaden mellan personupklarade och nedlagda ärenden i huruvida misstankeförhör hållits eller inte. Polisen har i nästan samtliga ärenden som lett till åtal hört en eller flera personer som befunnits skäligen misstänkta för butiksrånet. I de nedlagda ärendena har misstänkta hörts endast i en knapp sjättedel av fallen, oftast av den enkla anledningen att misstänkta inte alltid funnits.

Frågan är emellertid också om det finns skillnader i när förhören sker och hur många som hålls.

En närmare analys av materialet visar att i drygt 40 procent av de ärenden som lett till åtal har förhör med misstänkta hållits i ett tidigt skede. I de ärenden som lagts ned och där det funnits misstänkta har dessa hörts tidigt i nästan samma utsträckning. Det finns därmed ingen tydlig skillnad när det gäller tidpunkten för förhöret.

Däremot varierar antalet; mer än ett förhör (eller intervju) per misstänkt har hållits i drygt 80 procent av de ärenden som lett till

åtal, medan man i de ärenden som lagts ned och där det funnits misstänkta i betydligt lägre utsträckning (44 procent) hållit mer än ett förhör per misstänkt.²⁵ Vid granskningen framgick att särskilt unga misstänkta oftare erkänner efter flera förhör. Varför en del misstänkta hörts flera gånger medan andra bara hörts en gång framgår inte av dokumentationen i akterna. Polisen har inte kontrollerat misstänkta alibi i 20 procent av de nedlagda ärendena där det funnits alibi (närmare 50 ärenden). För ärenden som lett till åtal är motsvarande andel enbart 2 procent (av drygt 100 ärenden), vilket kan bero på att personerna i åtalsfallen lätt avskrivs som misstänkta. En annan förklaring är att uttrycket ”alibi” inte riktigt korresponderar mot svensk lagstiftning.²⁶

Vittnesförhör betydligt vanligare i uppklarade ärenden

När det gäller att intervjua eller höra ögonvittnen, övriga vittnen och andra personer som kan vara av betydelse för att klara upp brottet är skillnaden också stor mellan nedlagda ärenden och ärenden som lett till åtal. I omkring 75 procent av de ärenden som lett till åtal har polisen hållit sådana ”förhör”, jämfört med i omkring 50 procent i de nedlagda ärendena.

Även här visar en närmare analys av materialet att ögonvittnen, övriga vittnen och andra personer oftare har hörts i ett tidigt skede i de ärenden som lett till åtal jämfört med de nedlagda ärendena (67 procent jämfört med 51 procent för ögonvittnen, respektive 51 jämfört med 36 procent för övriga vittnen och andra personer). Likaså har polisen betydligt oftare hållit flera förhör eller intervjuer med såväl ögonvittnen som övriga vittnen och andra personer i de ärenden som lett till åtal jämfört med dem som lagts ned (59 procent jämfört med 36 procent respektive 51 procent jämfört med 31 procent).

Oftare flera förhör med utsatt personal i uppklarade ärenden

Minst skillnad mellan de båda utfallen är det för ”personalförhör”. I 99 procent av de ärenden som lett till åtal har polisen hört minst en utsatt i personalen vid minst ett tillfälle (figur 1). I de nedlagda ärendena har detta skett i nästan samma utsträckning. Frågan är då om det finns skillnader i när förhören sker och hur många som hålls.

Materialet visar att utsatt personal har hörts bara något oftare i ett tidigt skede i de ärenden som lett till åtal (inom 24 timmar från det att brottet ägt rum) jämfört med i de nedlagda ärendena (96 respektive 92 procent). Däremot har fler än ett ”förhör” hållits

²⁵ Observera litet underlag då $n = 36$.

²⁶ Utredningen måste komma fram till tillräckligt hög bevisning för att åklagaren ska ha rätt att väcka åtal. Den misstänkte har inga skyldigheter att bistå på något sätt eller att bevisa sin oskuld varför eventuella alibi har begränsat intresse i flertalet fall.

betydligt oftare med utsatt personal i de ärenden som lett till åtal jämfört med dem som lagts ned (76 respektive 43 procent).

Att i ett tidigt skede höra flera av de utsatta i personalen, ögonvittnen och andra personer verkar således ha stor betydelse för uppkläringen av butiksrån. Det är emellertid inte alltid som det finns förutsättningar för tidiga och många förhör eller intervjuer. Det är inte heller alltid som det finns vittnen till händelsen.

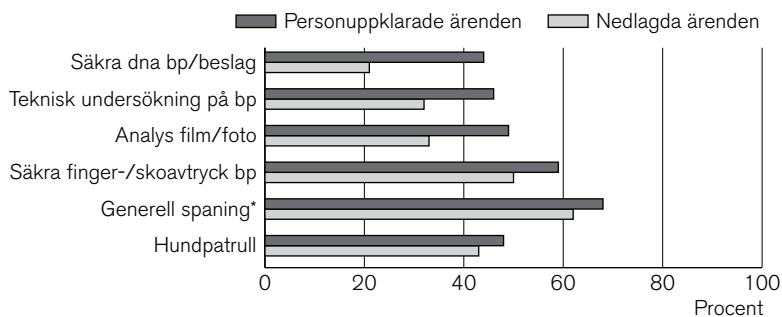
Dna-säkring, filmanalys och teknisk undersökning betydligt vanligare i uppklarade ärenden

De åtgärder som polisen genomfört i störst utsträckning efter ”förhör” är att bedriva generell spaning efter misstänkta gärningspersoner och säkra finger- och skoavtryck på brottsplatsen. Det har skett i närmare 70 respektive 60 procent av åtalsärendena och bara i något mindre utsträckning i de nedlagda ärendena (figur 2).

Vidare har polisen i nästan hälften av ärendena som lett till åtal använt en hundpatrull för att söka efter gärningspersoner eller spår, analyserat film eller foto från kameraövervakning vid eller i närheten av brottsplatsen, genomfört en teknisk undersökning av brottsplatsen och säkrat dna på brottsplatsen eller på beslag. I de nedlagda ärendena har dessa åtgärder skett i betydligt lägre utsträckning – framför allt när det gäller säkrande av dna, genomförande av en teknisk undersökning av brottsplatsen och analys av film eller foto från kameraövervakning.

I såväl åtals- som nedläggningsärenden vidtas omkring 90 procent av dessa relativt vanliga åtgärder i ett tidigt skede. Undantaget är analys av film eller foto från kameraövervakning som inte lika ofta skett tidigt. Denna analys har – i motsats till förhören – något oftare gjorts tidigare i nedläggningsärendena än i åtalsärendena (36 respektive 26 procent).

Figur 2. Andra vanliga åtgärder som polisen genomfört i butiksrån som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

* Troligen betydligt vanligare än dokumenterat.

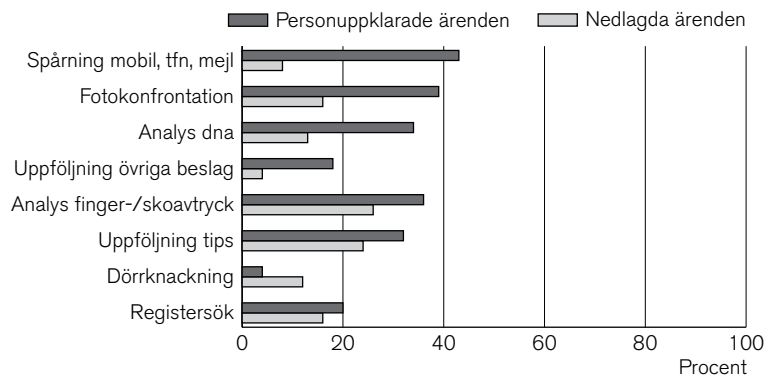
Spåra kommunikation, hålla fotokonfrontation och följa upp beslag vanligare i uppklarade ärenden

Andra åtgärder som polisen genomfört, men inte i lika stor utsträckning som de tidigare redovisade åtgärderna, är att spåra mobil, telefon eller mejl, hålla fotokonfrontation samt analysera spår från dna och finger- och skoavtryck (figur 3). I de ärenden som lett till åtal framgår att dessa åtgärder vidtagits i omkring 35–45 procent av fallen. I omkring 20–30 procent av åtalsärendena har polisen dessutom följt upp tips och beslag (utöver de tidigare redovisade) samt sökt i olika register. Dörrknackning är den minst vanliga åtgärden i åtalsärendena; i knappt fem procent har polisen genomfört detta.

Även dessa åtgärder har med något undantag genomförts i lägre utsträckning i de ärenden som lagts ned än i åtalsärendena. Undantaget är dörrknackning som är tre gånger vanligare i nedläggningsärendena än i åtalsärendena. Detta antyder att dörrknackning kan vara en åtgärd som tas till när förutsättningarna för uppkläring är sämre, till exempel då det inte finns självklara vittnen (men det kan också vara en indikation på att åtgärden sällan leder till uppkläring). Störst är skillnaden när det gäller att spåra kommunikation (mobil, telefon, mejl), hålla fotokonfrontation, analysera dna och att följa upp övriga beslag. Detta görs, ofta av förklarliga skäl, i betydligt mindre utsträckning i de ärenden som läggs ned jämfört med åtalsärendena.

Med undantag för dörrknackning har dessa åtgärder oftast vidtagits i ett senare skede både i de ärenden som lett till åtal och i de ärenden som lagts ned.

Figur 3. Mindre vanliga åtgärder som polisen genomfört vid butiksrån som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

Möjliga framgångsfaktorer

De viktigaste framgångsfaktorerna i polisens utvecklingsarbete för att klara upp butiksrån, förutom att hålla fler förhör med misstänkta, skulle utifrån denna analys vara att:

- höra fler vittnen
- göra fler tekniska undersökningar av brottsplatser (inklusive att säkra och analysera dna)
- analysera mer film och foto från kameraövervakning och hålla fotokonfrontationer
- i större utsträckning spåra kommunikation från mobil, telefon och mejl.²⁷

Att färre åtgärder vidtagits i de ärenden som lagts ned kan bero på att fler åtgärder helt enkelt inte varit möjliga och rimliga att vidta utifrån omständigheterna kring brottshändelsen. Men det kan också bero på att man saknat polisiära resurser eller på att förundersökningsledaren utifrån en helhetsbedömning i det enskilda ärendet bedömt att (vissa) åtgärder inte behövde vidtas då de ändå inte hade bidragit till att klara upp brottet. Eller så har polisen missat att vidta nödvändiga åtgärder för uppklaring.

Enligt Brås bedömning utifrån vad som framkommer i dokumentationen hade också fler åtgärder varit möjliga att genomföra i de fall som lett till åtal än i de fall som lagts ned (se tabell 3, bilaga 1). En redovisning av vilka åtgärder som enligt Brås granskning varit möjliga och rimliga, men inte genomförts, följer i nästa kapitel (se även tabell 3, bilaga 1).²⁸

²⁷ Innehållet i dessa (och även andra) åtgärder, liksom hur deras inbördes betydelse förhåller sig till varandra tas inte upp i detta sammanhang. Men givetvis finns det kombinationer av åtgärder som är viktigare än andra. I den avslutande diskussionen nämns vilka "förutsättningar" som behövs enligt åklagarna (och grovt sett, på ett generellt plan, kan sägas vara mest betydelsefulla) för uppklaring av butiksrån.

²⁸ I bilaga 1, tabell 4, redovisas också hur ofta olika stödbevis funnits i utredningar med åtalsbeslut.

Utredningsåtgärder som *inte* vidtagits trots att de varit möjliga

Hur mycket personuppleringen kan öka är en svår fråga att besvara. En metod som Brå i tidigare studier använt sig av för att närma sig svaret är att granska om det funnits så kallade lösa trådar, det vill säga utredningsåtgärder som inte är genomförda (enligt akten), trots att det enligt Brås bedömning varit både möjligt och rimligt att genomföra dem.²⁹ Även i detta sammanhang är det viktigt att minnas att Brå har utgått från dokumentationen i polisens utredningsakter i granskningen och att så kallade icke-händelser, exempelvis försök att få tag i vittnen att höra, troligen inte alltid samlas i akten.

Det intressanta för en eventuell förbättringspotential i utredningsarbetet är framför allt att se om det funnits lösa trådar i de ärenden som lagts ned. Men det kan också vara av värde att se om det finns stora skillnader i lösa trådar mellan ärenden med olika utfall. Redovisningen av lösa trådar i det följande sker därför uppdelat på ärenden som lett till åtal respektive lagts ned.

Fler lösa trådar i ärenden som lagts ned

I omkring en tredjedel av utredningarna om butiksrån finns enligt Brås bedömning inga lösa trådar, utan alla möjliga och rimliga utredningsåtgärder har vidtagits (tabell 7). Något färre än hälften av dessa ärenden har lett till åtalsbeslut och något fler än hälften har lagts ned.

I lite drygt en tredjedel av utredningarna har Brå funnit en lös tråd, i omkring en femtedel två lösa trådar och i knappt en tiondel tre lösa trådar. Bland de ärenden som har flera lösa trådar är det betydligt vanligare med nedläggningsbeslut än med åtalsbeslut.

---

²⁹ Om åtgärderna varit nödvändiga för personuppläkning eller varit meningsfulla att genomföra därför att de behövts i det enskilda fallet har Brå däremot inte bedömt.

Brå har bedömt att det som högst har funnits fyra eller fem lösa trådar i utredningarna, det vill säga fyra till fem utredningsåtgärder som polisen inte genomfört trots att Brå bedömer dem som möjliga och rimliga. Det är emellertid ovanligt med många lösa trådar i utredningar av butiksrån, och fler än fem lösa trådar förekommer inte i materialet.

Tabell 7. Antal lösa trådar i utredningar om butiksrån 2008 som gått till åtal respektive lagts ned (n = 363), i procent.

	Ärenden med åtalsbeslut	Ärenden som lagts ned
0 (n = 113)	45	55
1 (n = 129)	28	72
2 (n = 78)	17	83
3 (n = 32)	(19)	(81)
4 (n = 9)	(11)	(89)
5 (n = 2)	(50)	(50)

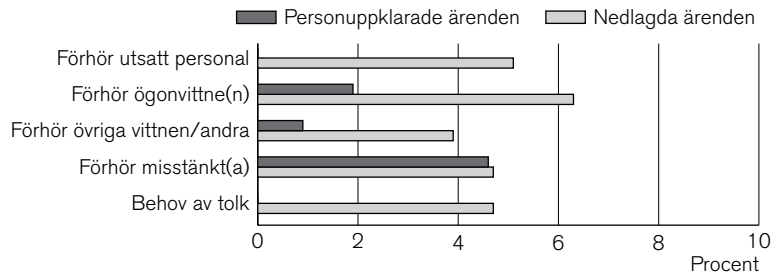
Att det finns lösa trådar bland utredningsåtgärder som varit möjliga och rimliga att genomföra behöver inte betyda att brottet hade kunnat klaras upp om åtgärden genomförts. En intressant följdfråga är därför vilka utredningsåtgärder som är lösa trådar i butiksrånen i detta material och om det finns stora skillnader mellan ärenden med åtalsbeslut och ärenden som lagts ned.

Förhör – lös tråd i vart tjugonde nedlagt ärende

Ibland finns det många vittnen till butiksrånen och även många utsatta bland personalen som arbetat vid råntillfället. Att hålla förhör med samtliga möjliga personer är inte alltid rimligt och inte heller nödvändigt för att få fram de uppgifter som polisen behöver i utredningsarbetet. Vid Brås granskning drogs en generell gräns vid tre personer som tillräckligt för förhör med utsatt personal, med ögonvittnen till rånet och med övriga vittnen eller andra. Det innebär att om det funnits två ögonvittnen, men bara ett har hörts, så har en lös tråd noterats. Har det däremot funnits sex ögonvittnen och tre har hörts, har ingen lös tråd noterats.

Generellt visar granskningen att lösa trådar när det gäller förhör är vanligare i de ärenden som lagts ned än i de ärenden som lett till åtal (figur 4). I fem procent av de nedlagda ärendena om butiksrån har det funnits utsatt personal som inte hörts eller intervjuats av polisen, medan inga lösa trådar finns när det gäller utsatt personal bland ärenden med åtalsbeslut. Vidare har det i sex respektive fyra procent av de nedlagda ärendena funnits ögonvittnen respektive andra vittnen och personer som inte hörts. I åtalsärendena är motsvarande lösa trådar någon procent. Slutligen har misstänkta som Brå utifrån dokumentationen bedömt som möjliga och rimliga att höra inte hörts i närmare fem procent av såväl de nedlagda ärendena som ärendena med åtalsbeslut.

Figur 4. Lösa trådar bland möjliga och rimliga förhör vid butiksrån som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

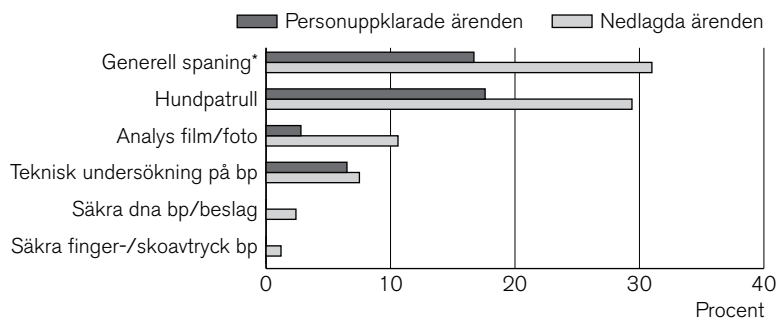
Ett skäl till att förhör inte hållits skulle kunna vara att det funnits behov av tolk. I omkring fem procent av de nedlagda ärendena har Brå bedömt att det hade behövts tolk i samband med förhör eller intervju, men att tolk har saknats.

Tidiga åtgärder – generell spaning och hundpatrull ofta lös tråd

När det gäller andra, oftast tidiga, åtgärder är det också vanligare med lösa trådar i de ärenden som lagts ned jämfört med dem som lett till åtal (figur 5). För en del av dessa åtgärder är andelen lösa trådar betydligt högre än när det gäller ”förhören”.

I närmare 30 procent av de nedlagda ärendena har Brå bedömt att det hade varit möjligt och rimligt att bedriva generell spaning och skicka hundpatrull till platsen, men det har inte gjorts. I en del av ärendena framgick det att hundpatrull inte fanns tillgänglig, men även då har det noterats som en lös tråd. På detta sätt inkluderas även sådant som polisen haft för avsikt att göra, men som inte varit möjligt just då. I samband med granskningen gjorde Brå också bedömningen att dokumentationen för om generell spaning bedrivits troligen är mer bristfällig än dokumentationen för andra åtgärder, vilket innebär att det är osäkert om andelen lösa trådar för generell spaning verkligen är så hög som 30 procent.

Figur 5. Lösa trådar bland möjliga och rimliga tidiga utredningsåtgärder av butiksrån som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

* Troligen betydligt vanligare än dokumenterat.

I tio procent av de nedlagda ärendena har det funnits möjlighet att analysera en film eller bilder från kameraövervakning, men detta har inte gjorts enligt dokumentationen. I särskilda utvärderingar av kameraövervakning har Brå tidigare uppmärksammat att polisen inte alltid begär ut och använder material från kameraövervakning i samband med brott (Brå 2009b).

I omkring fem procent av de nedlagda ärendena har Brå bedömt att det hade varit möjligt och rimligt att genomföra en teknisk brottsplatsundersökning, men att det inte har gjorts. I några enstaka fall framgick det att man begärt en undersökning, men att personal inte funnits tillgänglig. Om man gripit gärningspersoner på eller i anslutning till brottet eller om lång tid har gått och brottsplatsen ”stådots” har Brå inte bedömt det som rimligt att genomföra en teknisk undersökning av platsen. I en del ärenden har förklaringar av detta slag antecknats i akten.

Slutligen har polisen enligt dokumentationen inte säkrat dna-spår och finger- eller skoavtryck i några procent av ärendena trots att det enligt granskningen borde ha varit både möjligt och rimligt. Brå bedömer att säkring hade varit både möjlig och rimlig om det exempelvis av bilder framgick att gärningspersoner inte burit handskar vid brottstillfället och platsen spärrats av, eller om man gjort beslag utan att försöka säkra dna exempelvis på en rå-narluva. Det bör återigen påpekas att granskarna haft en ganska mild hållning mot polisen vid bedömningen av om åtgärderna varit möjliga och rimliga att vidta.

I de fall av butiksrån som lagts ned finns det sammanfattningsvis en hel del tidiga åtgärder som polisen inte gjort, men som hade varit möjliga enligt granskningen.

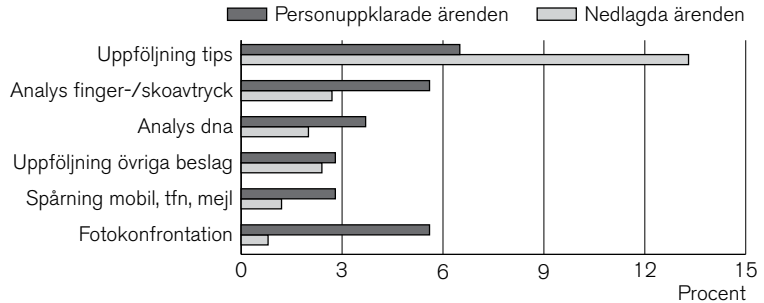
Senare åtgärder – mer sällan lösa trådar i nedlagda ärenden

Till skillnad från de tidigare åtgärderna är det vanligare med lösa trådar bland de senare åtgärderna i de ärenden som lett till åtal än i dem som lagts ned (figur 6). På det hela taget verkar detta rimligt då många senare åtgärder framför allt genomförs om de tidigare inte redan gett tillräckligt med material för personuppkläring. Enda undantaget från detta är att inkomna tips inte följs upp. I tretton procent av de nedlagda ärendena har det funnits tips om gärningspersoner som inte följts upp enligt vad Brå kunnat finna i dokumentationen. Det indikerar att uppföljning av tips kan vara en åtgärd som dels relativt ofta försummas, dels är betydelsefull för ett positivt utredningsresultat.

Det är mer ovanligt att det har funnits lösa trådar kring analys av finger- eller skoavtryck och av dna. I några procent av de nedlagda ärendena saknas en sådan analys trots att polisen säkrat spår. En förklaring skulle kunna vara att spåren eller säkringen inte varit tillräckligt bra.

Slutligen har det i någon eller några procent av de nedlagda ärendena funnits beslag som inte följts upp och mobiltelefoner, fasta telefoner eller mejl som inte spårats.

Figur 6. Lösa trådar bland möjliga och rimliga senare utredningsåtgärder vid butiksrån som lett till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

Möjliga förbättringsområden och deras potential

De främsta förbättringsområdena i ett möjligt arbete för att utveckla polisens utredningar av butiksrån, förutom generell spårning, som det råder mest tveksamheter kring, torde utifrån denna analys vara att i större utsträckning

- använda hundpatrull
- följa upp inkomna tips
- analysera film/foto från kameraövervakning
- göra tekniska brottsplatsundersökningar.

Om ovan nämnda ”åtgärder” hade genomförts i alla de förundersökningar som fått beslut om nedläggning i denna granskning, och om utgången hade varit positiv, skulle personuppleringen ha ökat med som mest 30 procent och som minst med 6 procent. Det är ändå inte rimligt att tro på ett positivt resultat om dessa åtgärder vidtagits i de nedlagda ärendena. Analysen tar inte hänsyn till den helhetsbedömning som behövs och som görs i praktiken av såväl polis som åklagare. Däremot visar den, som tidigare nämnts, *vilka* åtgärder som skulle kunna vara möjliga områden att förbättra om lösa trådar beror på missar eller felaktiga bedömningar och prioriteringar. Givetvis handlar det också om vilka resurser som är rimliga att lägga på dessa utredningar i förhållande till annat som polisen och rättsväsendet är ålagda att göra. Ur rätts-säkerhetssynpunkt är det emellertid också viktigt att besluten är och upplevs som materiellt riktiga,³⁰ att processen är godtagbar, att det finns möjlighet att överklaga och att behandlingen är likvärdig (Statskontoret 2002).

³⁰ Med materiellt riktiga menas lagenliga, likformiga och förutsägbara beslut.

Ärenden där förundersökning aldrig inletts

I närmare två procent av de granskade butiksrånen hade en förundersökning aldrig inletts. I de flesta ärendena hade polisen fattat beslutet att ”brottet uppenbart ej går att utreda”. Som tidigare nämnts var det dock utifrån dokumentationen inte alltid uppenbart för Brås granskare varför brottet inte gick att utreda. Exempelvis fanns det i de flesta av dessa ärenden signalement på en eller flera gärningspersoner som inte var bristfälliga utan snarare av medelgraden (enligt granskningens tregradiga skala). I några fall fanns dessutom information om flyktsätt, och rånen hade ägt rum på dagar och tider då polisbemanningen inte borde ha varit särskilt låg.

I samtliga dessa (sju) ärenden finns lösa trådar, det vill säga utredningsåtgärder som enligt Brås bedömning varit möjliga och rimliga att vidta, men som polisen inte genomfört, kanske därför att förundersökning aldrig inleddes. De lösa trådar som förekommer är att polisen inte alltid förhört utsatt personal eller ögonvittnen, inte genomfört generell spaning eller använt hundpatrull, inte genomfört teknisk undersökning och säkrat finger- och skoavtryck, inte analyserat film eller foto eller följt upp inkomna tips. De här utredningsåtgärderna har ofta vidtagits i de granskade butiksrånen som personupplärats. En motivering till varför ”brottet uppenbart ej går att utreda” skulle kunna undanröja eventuella tveksamheter kring ett sådant beslut. Om en förundersökning inleds längre fram kan det också vara viktigt att en del av åtgärderna vidtagits tidigare eftersom de kan vara svåra eller till och med omöjliga att genomföra i ett senare skede. Det gäller exempelvis att hålla förhör eller säkra finger- och skoavtryck. Resultaten visar på vikten av att i ännu högre utsträckning inleda förundersökningar och vidta de åtgärder som det inledningsvis finns förutsättningar för.

Andra faktorer som påverkar personuppkläringen

Förutom de åtgärder som polisen vidtar i utredningar om butiksrån finns det ett antal andra faktorer som påverkar om ett ärende personuppkläras. Ofta, men inte alltid, ligger dessa faktorer utanför de utredande polisernas möjligheter att påverka. I många fall handlar det om förhållanden i samband med själva händelsen, till exempel om hur bra beskrivningar som utsatta och vittnen kan ge av gärningspersoner, av flyktsätt och av hur händelsen gått till. Men det kan också handla om vilka förebyggande åtgärder och säkerhetsåtgärder som butikerna har. En del av dessa faktorer har det varit möjligt att studera i granskningen, och dessa beskrivs nedan.

Signalements- och flyktbeskrivningar betydelsefulla för uppkläring

Det är viktigt att få fram en bild av gärningspersonerna, och det är en fördel om exempelvis butikspersonal eller någon annan känner igen eller kan ge en bra beskrivning av dem. Likaså torde sannolikheten för uppkläring öka om gärningspersonerna kan gripas i anslutning till brotthändelsen eller om någon kan tipsa om eller peka ut dem.

I flertalet av de granskade ärendena har gärningspersonerna emellertid varit okända vid utredningsarbetets början. I närmare fem procent av butiksrånen har gärningspersoner gripits på plats eller identifierats av offer eller vittnen.³¹ I några procent har det kommit in tips om misstänkta gärningspersoner eller så har de kunnat pekas ut. Det är omständigheter som kan underlätta uppkläringen, men som inte föreligger i någon stor andel av de ärenden som granskats.

---

³¹ Inledningsvis övervägdes att utesluta eller särredovisa dessa ärenden eftersom åtgärderna kan förmodas skilja sig väsentligt i ärenden där gärningspersonerna grips på brottsplatsen eller i närheten av den. Då detta var förhållandevis ovanligt och gav litet utslag på resultaten i de första analyserna beslutades emellertid att hantera dessa ärenden som alla andra i studien.

Enligt Brås granskning har utsattas och vittnens beskrivningar av gärningspersonerna i några (fyra) procent av utredningarna gett ett mycket bra signalement och i några (tre) procent ett dåligt eller varit helt obefintligt.³² Betydligt fler ärenden med bra signalement har lett till skäligen misstänkta och till åtal jämfört med ärenden där signalementet varit av medelgraden dåligt/obefintligt. I de flesta fallen har polisen således inte så väldigt bra förutsättningar utifrån signalementsbeskrivningen, men även en medelbra beskrivning kan bidra till upplösning.

I närmare två tredjedelar av akterna har det funnits information om gärningspersonernas flyktsätt och flyktväg, och i sju procent av butiksrånen har misstänkta gripits i anslutning till brottet. Sambandet mellan tidigt gripande och information om flyktsätt är tydligt i materialet, det vill säga när flyktbeskrivningen är bra grips gärningspersonerna oftare i ett tidigt skede, men detta har inte så ofta skett i de granskade ärendena.

I materialet framkommer också att personalen arbetade ensam vid brottstillfället i lite drygt hälften av butiksrånen. I det brottsutredande arbetet kan detta innebära en nackdel då det medför att färre personer kan beskriva händelseförlopp, flyktväg och gärningspersoner. Granskningen visar också att i fallen med ensamarbete är det något vanligare att signalementet på gärningspersonerna är dåligt eller obefintligt. I de allra flesta fallen är signalementet dock bra eller medelmåttigt (i 96 procent) även då, vilket beror på att även ögonvittnen och andra vittnen kan lämna signalementsuppgifter om gärningspersoner m.m. Likaså kan andra faktorer bidra till upplösning i dessa fall, exempelvis överfallslarm och kameraövervakning.

Överfallslarm, kameraövervakning och avspärning kan bidra

I akterna framgår långt ifrån alltid om olika säkerhets- och utredningshjälpande åtgärder funnits och fungerat i de utsatta butikerna. I drygt hälften av ärendena framgår inte om det funnits överfallslarm, och i drygt en femtedel framgår inte om kameraövervakning funnits. Av flera skäl vore det önskvärt att detta framgår i dokumentationen.

I en tredjedel av ärendena är det emellertid säkert att överfallslarm har funnits och använts. I dessa fall har polisen oftare gripit gärningspersonerna på plats eller i anslutning till brottet än då larm inte funnits eller inte använts. Det tidiga gripandet behöver dock inte enbart ha skett tack vare larmet, utan även andra omständigheter kan ha spelat roll. I kombination med andra åtgärder eller omständigheter verkar överfallslarm i en förhållandevis stor del av utredningarna ha kunnat bidra till upplösning.

³² För att ett signalement enligt Brås granskning ska räknas som "bra" krävs utöver det vanliga förekommande att något utmärkande drag hos gärningspersonen också beskrivs, t.ex. en tatuering, ett födelsemärke, ärr eller liknande som kan bidra till identifiering.

Som tidigare framgått har kameraövervakning enligt dokumentationen funnits och fungerat i närmare 40 procent av rånen, i eller i anslutning till butiken. I en del fall har kameraövervakning som legat förhållandevis långt ifrån den utsatta butiken använts och varit till nytta i polisens utredningsarbete. I 13 procent har kameraövervakning funnits i den utsatta butiken men inte fungerat. I lite drygt 20 procent framgår det inte om kameraövervakning funnits eller inte. Här finns en stor möjlighet för polis och butiker att förbättra användningen av kameraövervakning för att förebygga och klara upp brotten.

Slutligen har Brå också kodat in om brottsplatsen spärrats av efter händelsen. Avspärrning är ofta en förutsättning för att polisen ska kunna säkra spår, vilket i sin tur kan vara avgörande för uppkläringen. Av dokumentationen i akterna framgår att brottsplatsen spärrats av i omkring en tredjedel av butiksrånen. Ibland är det personalen som helt enkelt stängt butiken och därmed ”spärrat av”, ibland har polispatrullen som varit först på plats spärrat av hela eller en del av brottsplatsen med banddragning. Personuppkläringen i de granskade ärendena ligger på lite mer än 30 procent i de fall brottsplatsen spärrats av. I två tredjedelar av de granskade butiksrånen har avspärrning inte skett alls, eller så har det utifrån dokumentationen inte framgått om det skett.³³ I en del av dessa fall har polisen beskrivit att det inte varit rimligt att genomföra en brottsplatsundersökning då alltför mycket folk passerat och eventuella spår förstörts. Oavsett vilket så är personuppkläringen lägre när avspärrning inte skett; lite mindre än 30 procent av dessa utredningar har lagts ned i det granskade materialet. Slutsatsen blir även här att såväl polis som butiker borde bli bättre på att spärra av brottsplatsen och därigenom öka uppkläringen, och detta bör ske tidigare och i större utsträckning än vad som görs enligt utredningsmaterialet.

Många av dessa faktorer är uppenbarligen sådant som polisen och butiksrånen kan bli bättre på för att uppkläringen av butiksrån ska öka. Men det finns även utrymme för andra aktörer att bidra till att förbättra förutsättningarna för att såväl förebygga som förhindra och avbryta rånen och underlätta polisens utredningsarbete så att fler butiksrån kan klaras upp.³⁴

³³ Som tidigare nämnts kan detta bero på att registrering av tvångsmedel görs i ett separat register.

³⁴ Hur stort detta utrymme är går inte att besvara utifrån denna rapport.

Avslutande diskussion

På det hela taget kan Brå konstatera att polisen vidtar en hel del åtgärder i utredningar om butiksrån. Många av dem sker också tidigt (inom 24 timmar från det att brottet ägt rum). Överlag verkar betydligt fler åtgärder vidtas i dessa utredningar jämfört med utredningar av andra brott som Brå granskat. Ett skäl till det skulle kunna vara att en del av butiksrånen rubriceras som grova rån och att polisen därför i viss utsträckning genomför butiksrånsutredningar i enlighet med det metodstöd som finns för utredning av grova brott (RPS 2010).

I jämförelse med många andra brott klaras också en förhållandevis stor del av de anmälda butiksrånen upp – 30 procent i studien. Denna relativt sett höga personuppläring sker mot en bakgrund där det från början oftast är helt okänt vem eller vilka gärningspersonerna är. Således torde polisens arbete med att klara upp butiksrån kunna ses som förhållandevis framgångsrikt.

Precis som för många andra brott finns det också många faktorer som polisen inte råår över och som har betydelse för uppläringen av butiksrån (ögonvittnen, lämnade spår osv.) – och allt går inte att klara upp.

Kan personuppläringen för butiksrån öka?

Frågan som ställdes inför denna studie, om det finns potential att öka andelen personupplärade ärenden genom ett förändrat arbetssätt hos polisen, är emellertid ändå intressant. Det är visserligen en fråga som inte är alldeles enkel att besvara och som inte heller kan besvaras utifrån enbart den här typen av granskning. Därmed går det inte heller att säga hur mycket uppläringen skulle kunna öka. Resultaten i analyserna pekar dock på att det kan finnas möjligheter att öka uppläringen genom förändringar i utredningsarbetet. Men även förändringar hos de butiker som drabbas eller riskerar att drabbas av brottsligheten skulle kunna förebygga brotten och underlätta uppläringen. Butikerna har exempelvis ett stort ansvar när det gäller det egna säkerhetsarbetet, bland annat genom att återkommande se över behov av stöd och utbildningar

för anställda, liksom att se till att övervakningskameror och andra fysiska förutsättningar verkligen är bra och fungerar. I viss utsträckning kan polisen i sitt förebyggande arbete stimulera till sådana åtgärder. I 13-punktsprogrammet *Skydd mot rån i handeln* ges detaljerade åtgärdsförslag.³⁵

Personupplärning handlar också om hur stora resurser som det är rimligt att polisen lägger på varje enskilt ärende, där en hel del troligen ändå inte skulle gå att klara upp. Rapportens resultat kan utgöra underlag för polisen, men också för åklagare, för att diskutera vilka prioriteringar som görs i arbetet med att utreda butiksrån i dag, om de är bra och rimliga, om man ska lägga mer resurser än i dag och i så fall på vad. Nedan diskuteras några sådana möjligheter utifrån Brås granskning.

Åtgärder viktiga för upplärning och möjliga framgångsfaktorer

Resultaten pekar tydligt på att i ett tidigt skede höra eller intervjua flera av de utsatta i personalen, vittnen och andra personer, har betydelse för att klara upp butiksrånen. I 98 procent av butiksrånen i studien har utsatt personal hörts, vilket är en mycket stor andel. Men till exempel i fem procent av de nedlagda ärendena har förhör eller intervjuer inte hållits med utsatt personal trots att det enligt Brås bedömning hade varit både möjligt och rimligt. En rimlig målsättning är att inget butiksrån bör läggas ned utan att åtminstone utsatt personal har hörts ordentligt.

Den kategori där det borde vara störst chans att nå framgång i ett utvecklingsarbete gäller emellertid vittnen. Det handlar inte om att alla vittnen alltid måste förhöras, inte heller om att förhöra exempelvis minst tre eller fyra, utan om att *alla relevanta uppgifter ska komma fram*.³⁶ Ibland kanske det handlar om snabbhet och fingertoppskänsla, ibland om att vara ytterst systematisk och framhärda trots dåliga förutsättningar. Oavsett vilket borde det vara bättre att höra eller intervjua ett vittne ”för mycket” än ett ”för lite”. Denna granskning indikerar att motsatsen varit fallet i åtminstone sex procent av de nedlagda ärendena där det finns lösa trådar gällande ögonvittnen. Därutöver tillkommer lösa trådar för andra typer av vittnen. Vittnesförhör eller vittnesintervjuer är en av de möjliga framgångsfaktorer som det är viktigt att polisen tar sikte på.

Vidare är säkring av dna, analys av material från kameraövervakning och en teknisk brottsplatsundersökning viktiga åtgärder för att butiksrån ska klaras upp och även möjliga framgångsfaktorer. I granskningen har Brå exempelvis funnit att det ses som ett

³⁵ Finns att få hos Handelns Arbetsmiljökommitté, HAK (2012) (www.handelsarbetsmiljokommitte.se).

³⁶ Åklagarmyndigheten har under 2012 enligt regeringsuppdrag arbetat med att granska upplärningen för ett antal brott och kommer då att ha tagit hänsyn till denna aspekt – om åtgärden varit relevant. Åklagarmyndigheten har också större möjlighet att bedöma åtgärders inbördes betydelse. Butiksrån hör dock inte till en av de utvalda brottstyperna i Åklagarmyndighetens granskning.

hinder när butiken inte har stängts eller relevanta områden inte har spärrats av direkt efter rånet. Ett annat hinder tycks vara att det inte alltid finns personal tillgänglig för teknisk brottsplatsundersökning. Resultaten talar för att det finns potential att förbättra möjligheterna för brottsplatsundersökning i samband med butiks-rån och att det kan bidra till att höja personuppleringen.

I samtal med både förundersökningsledare och åklagare har Brå också stämt av vilka förutsättningar som behövs för att åtal ska kunna väckas i butiks-rån. De är antingen 1) att gärningsperson grips på plats, 2) att vittne identifierar gärningsperson, 3) identifierbar bild av gärningsperson från råntillfället, 4) övertygande teknisk bevisning i form av exempelvis dna, finger- och skoavtryck eller 5) att misstänkt erkänner (stödbevisning är dock önskvärt). Dessa förutsättningar stämmer väl överens med de åtgärder som Brå i granskningen funnit som viktiga för uppläkning.

Lösa trådar – dokumentations- och resursbrist, ”missar” eller medvetna bortprioriteringar?

I omkring en tredjedel av utredningarna om butiks-rån finns enligt Brås bedömning inga så kallade lösa trådar, utan alla möjliga och rimliga utredningsåtgärder har vidtagits. I två tredjedelar finns det emellertid lösa trådar. Några av de vanligaste lösa trådarna i de ärenden som läggs ned är att polisen inte har spanat generellt i anslutning till händelsen, inte sökt med hundpatrull, följt upp inkomna tips eller analyserat material från kameraövervakning, åtgärder som i stor utsträckning kan bidra till att klara upp brotten.

Att det förefaller som att polisen i så stor utsträckning inte tycks ha spanat generellt direkt efter butiks-rånet förklaras troligen av brist i dokumentationen. Förklaringen kan också finnas på en helt annan nivå, nämligen att man inte alltid har personal i yttre tjänst som kan delta i den här typen av spaning.

En annan av de vanligaste lösa trådarna i utredningarna av butiks-rån är att polisen inte sökt efter spår och gärningspersoner med hund. I en hel del fall framgick att just resursbrist var anledningen till att man inte haft möjlighet att använda sig av hundpatrull i samband med brotts-händelsen.

Den därefter vanligaste lösa tråden, att polisen enligt vad som framkommer i dokumentationen inte följt upp inkomna tips i de nedlagda ärendena – utan närmare motivering – är också något som Brå vill lyfta fram. I de granskade ärendena rör det sig om några enstaka tips, som till synes inte följts upp alls. Den typen av utredningsarbete behöver dessutom oftast inte göras inom 24 timmar, vilket är fallet med de andra nämnda lösa trådarna. Här finns med andra ord möjlighet att följa upp tipsen även i ett senare skede när utredande personal har möjlighet.

Slutligen är dokumenterade analyser av material från kameraövervakning ofta en lös tråd i de granskade utredningarna. Polisen

skulle också utifrån vad Brå kunnat bedöma av aktmaterialet i större utsträckning kunna ta hjälp av allmänheten för att identifiera gärningspersoner, åtminstone vid allvarligare brott. Över huvud taget är dokumentationen i polisens utredningsakter många gånger knapphändig, särskilt när det kommer till analys och tolkningar av insamlade uppgifter, och skälen till att man beslutat att inte vidta olika åtgärder framgår mycket sällan. Vår bedömning är att det finns potential att både utveckla och förändra sättet att dokumentera i samband med brottsutredningar.

Digitaliserad åtgärds- och dokumentationslista

Ett sätt som skulle kunna förbättra såväl dokumentationen som kvaliteten i utredningarna är någon form av strukturerad checklista för vilka åtgärder som kan vidtas i en utredning av butiksran. I checklistan skulle även resultatet, eller en notering om utslaget, alternativt en motivering till varför åtgärden inte vidtas läggas in. En sådan checklista, med fördel digitaliserad, skulle också minimera risken att polisen ”missar” att genomföra möjliga och rimliga åtgärder, såväl i ett tidigt som i ett senare skede. Polisens metodstöd för grova brott (PUG) och andra, ibland mer lokala eller regionala, checklistor som polisen använder sig av i dag, kan tillsammans med underlaget från denna studie användas i ett sådant utvecklingsarbete.

En invändning mot en sådan checklista kan vara att man riskerar att missa åtgärder som är unika för enskilda fall. En påminnelse om att ha utrymme till att tänka och agera utöver en fastställd åtgärdslista och att dokumentera eventuella unika åtgärder, kan emellertid också finnas med i checklistan.

Även om det tar tid att dokumentera skulle vinsterna med ett sådant förfarande kunna vara stora. Det skulle till och med kunna vara så att utredningarna går snabbare om digitala checklistor och dokumentationsmallar kan användas. Dessutom kan de bidra till att rättssäkerheten upprätthålls.

Under år 2011 infördes polisens nationella utredningsstöd (kallat PUST). Systemet ersätter tidigare anmälnings- och utredningssystem. Än så länge har det införts för några enklare brott, men på sikt ska i stort sett alla brott hanteras i PUST. I samband med att mer allvarliga och komplicerade brott hanteras i det nya systemet kan checklistor med åtgärder och dokumentationsmallar byggas in, bland annat utifrån de behov som Brå funnit i föreliggande granskning av butiksransutredningar. Som inledningsvis beskrevs handlar det i detta fall inte om allvarliga brister – polisens arbete för att klara upp butiksran är redan förhållandevis framgångsrikt – utan om att förenkla, förtydliga och säkerställa att utredningar av brott sker på bästa lämpliga sätt utifrån rådande förutsättningar.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Misshandel mellan obekanta. Kan fler brott klaras upp?* Rapport 2007:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008a). *Polisens utredningar av våld mot kvinnor i nära relationer.* Rapport 2008:25. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008b). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007.* Rapport 2008:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009a). *Misshandel mellan obekanta. Kan fler brott klaras upp?* Del 2. Rapport 2009:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009b). *Kameraövervakning i Landskrona. En utvärdering.* Rapport 2009:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011a). *Butiksrån. Utvecklingen fram till 2010.* Rapport 2011:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011b). *Kriminalstatistik 2011.* Rapport 2011:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Rättsväsendets hantering av ungdomsärenden. Handläggningstid och personuppläsning.* Rapport 2012:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Handelns arbetsmiljökommitté, HAK (2012). 13-punktsprogrammet *Skydd mot rån i handeln.* Femte upplagan, januari 2012. www.handelsarbetsmiljokomite.se
- Rikspolisstyrelsen, RPS (2004). *Polisens nationella utredningskoncept (PNU) – för ökad lagföring och brottsutredning.* Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Rikspolisstyrelsen, RPS (2010). *Polisens metodstöd för utredning av grova brott (PUG).* Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
- Sarnecki, J. (2003). *Introduktion till kriminologi.* Lund: Studentlitteratur.
- Statskontoret (2002). *Att ta reda på vad folket tycker. En pilotundersökning om medborgarnas syn på offentlig förvaltning.* Statskontoret 2002:12.

Bilagor

Bilaga 1. Tabeller

Tabell 1. Personupplklaringsprocent för butiksrån i Sveriges län 2006–2008.

	2006	2007	2008	Antal brott 2008
Stockholm	23	24	21	356
Södermanland	45	23	22	46
Skåne	28	19	18	204
Västra Götaland	34	26	25	180
Västmanland	17	48	43	21
Uppsala	36	58	36	22
Jönköping	67	31	23	22
Örebro	76	33	21	19
Östergötland	42	33	71	24
Halland	15	8	29	17
Dalarna	39	100	31	16
Värmland	30	67	27	15
Norrboten	25	50	58	12
Kronoberg	100	11	50	8
Gotland	-	25	150	2
Blekinge	-	-	67	6
Jämtland	-	100	-	5
Kalmar	14	22	38	8
Gävleborg	100	50	33	9
Västernorrland	63	50	57	7
Västerbotten	-	67	75	8
RIKET	30	29	26	1 007

Riket 2004: 24 %, 2005: 32 %, 2009: 26 %, 2010: 29 %.

Tabell 2. Genomförda utredningsåtgärder i fall av butiksrån som gått till åtal (n = 108) respektive lagts ned (n = 255), i procent.

Utredningsåtgärder	Fall med åtalsbeslut	Fall med nedläggningsbeslut
Förhör med utsatt personal	99	97
Förhör med ögonvittne(n)	77	56
Övriga förhör med vittne/andra	74	49
Förhör med misstänkt(a)	99	14
Generell spaning	68	62
Hundpatrull	48	43
Teknisk undersökning bp	46	32
Finger- skoavtrycksäkring bp	59	50
Finger- skoavtryck analys	36	26
Dna-säkring bp/beslag	44	21
Dna-analys	34	13
Kroppsvisitering	19	4
Analys film/foto	49	33
Registersök	20	16
Husrannsakan	56	9
Spårning mobil, tfn, mejl	43	8
Uppföljning av tips	32	24
Fotokonfrontation	39	16
Uppföljning av beslag utöver ovan	18	4
Dörrknackning	4	12

Tabell 3. Möjliga och rimliga utredningsåtgärder samt vidtagna åtgärder vid butiksrån 2008 (n = 363), i procent.³⁷

Utredningsåtgärder	Möjliga och rimliga totalt	Möjliga och rimliga ärenden med åtalsbeslut (108)	Möjliga och rimliga nedlagda ärenden (255)	Vidtagna åtgärder i ärenden med åtalsbeslut (108)	Vidtagna åtgärder i nedlagda ärenden (255)
Förhör med utsatt personal	100	100	99	99	97
Förhör med ögonvittne(n)	66	79	60	77	56
Övriga förhör med vittne/andra	58	75	51	74	49
Förhör med misstänkt(a)	42	100	18	99	14
Tolk	7	5	8	5	8
Generell spaning*	91	84	93	68	62
Hundpatrull	71	66	73	48	43
Teknisk undersökning av bp	44	53	40	46	32
Finger- skoavtrycksäkring bp	53	59	51	59	50
Finger- skoavtryck analys	33	42	29	36	26
Dna-säkring bp/beslag	29	44	23	44	21
Dna-analys	22	39	15	34	13
Analys film/foto	46	52	43	49	33
Spårning mobil, tfn, mejl	20	45	9	43	8
Uppföljning av tips	38	39	37	32	24
Fotokonfrontation	25	45	17	39	16
Uppföljning beslag utöver ovan	10	20	6	18	4

* För denna åtgärd kan dokumentationen vara mer bristfällig än för andra åtgärder.

Tabell 4. Förekomst av stödbevis i butiksrånsutredningar med åtalsbeslut, i procent.

Stödbevis i åtalsärenden	Andel i åtalsärenden där misstänkt(a) erkänner (n=71)	Andel i åtalsärenden där ingen misstänkt erkänner (n=37)
Förhör utsatt personal	3	8
Förhör ögonvittne(n)	9	8
Övriga förhör vittne/andra	21	16
Förhör misstänkt(a)	100	3
Analys film/foto	18	16
Finger/skoavtryck analys	14	19
DNA analys	24	32
Spårning mobil/tfn/mejl	6	16
Fotokonfrontation	17	32
Uppföljning beslag utöver ovan	4	8

³⁷ Registersökning och dörrknackning redovisas inte i denna tabell då det utifrån dokumentationen varit svåra att bedöma om de varit möjliga och rimliga att vidta.

Bilaga 2. Granskningsblankett

Löpnr: _____

Diariernr: _____

Gärningsperson/er

1. ___ män   ___ kvinnor
2. ungdomar (-25år)   ej ungdomar   blandat   framgår ej
3. ___ gripen/na på plats   ___ identifierad/e   ___ tips/utpekad/e   ___ okänd
4. Signalement: bra   medel   dåligt/finns ej
5. Info ang. flyktsätt/väg som hjälper polisen?   ja   nej
6. ___ gripen/na i anslutning till brottet

Huvudsakligt utsatt butikspersonal

7. man   kvinna
8. Utländsk härkomst?   ja   nej

Skäligen misstänkt

9. ___ skäligen misstänkta/utpekade?
10. ___ misstänkta som erkänner brottet
11. ___ ej alibi/alibi håller ej   ___ verifierat alibi/alibi håller   ___ ej verifierat alibi

Brottsplats

12. Ensamarbete?: ja   nej   framgår ej
13. Överfallslarm?: ja, använt   ja, ej använt   nej   framgår ej
14. Kameraövervakning?: ja   fungerar inte/oanvändbar bild   nej   framgår ej
15. Slutet kassasystem?: ja   nej   framgår ej
16. Dokumentation brottsplats?: foto/film   ritning   skiss   nej
17. Brottsplats avspärrad?: ja   nej/framgår ej

Brottsdatum: _____ Brottstid: _____

Förundersökning

18. Förundersökning inledd?: ja nej

19. Datum inledd: _____ Datum avslutad: _____

21. Finns FU-protokoll?: ja nej

22. Beslag: kläder vapen mobil/dator ev. gods/byte nej

annat: _____

23. Utredningsinsatser:	Möjlig/Rimlig	Tidig insats 24h	Senare utr.åtg.	Lös tråd	Stöd bevis
Förhör utsatt personal(n)					
Förhör ögonvittne(n)					
Övriga förhör vittne/andra					
Förhör misstänkt(a)					
Tolk					
Generell spaning					
Hundpatrull					
Teknisk undersökning bp					
Finger/skoavtryck-säkring bp					
Finger/skoavtryck-analys					
DNA – säkring bp/beslag					
DNA - analys					
Kroppsvisitation					
Analys film/foto					
Registersök					
Husrannsakan					
Spårning mobil/tfn/mejl					
Uppföljning tips					
Fotokonfrontation					
Uppföljning beslag utöv. ovan					
Dörrknackning					
Rekonstruktion/vallning					
Efterlysning media					
Spårningskarta					

Övrigt:

En viktig uppgift för polis och åklagare är att utreda och klara upp de brott som begås. Brottsförebyggande rådet (Brå) har vid olika tillfällen analyserat polisens utredningsarbete för ett antal olika brott, för att hitta vägar till en högre uppkläring. I föreliggande rapport är det utredningsarbetet vid butiksrån som analyseras.

I studien har Brå gått igenom närmare 400 utredningar av butiksrån. Frågor som besvaras i rapporten är till exempel om polisen vidtar alla möjliga och rimliga åtgärder. Är det möjligt att öka andelen personuppklarade butiksrån genom ett förändrat arbetssätt? Finns det andra faktorer än de rent utredningsmässiga som påverkar huruvida brotten klaras upp?

Föreliggande rapport kan utgöra ett underlag för utvecklingsarbete när det gäller utredningar av butiksrån och riktar sig framför allt till polis och åklagare.

Brå publicerade 2011 en rapport om butiksrånens struktur och utveckling (rapport 2011:14). Tillsammans ger dessa rapporter olika infallsvinklar av betydelse för att kunna förebygga butiksrån.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 401 87 00 • FAX +46 (0)8 411 90 75 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE

ISBN 978-91-87335-07-5 • ISSN 1100-6676